

HORVÁTH SÁNDOR

VÁROSI SZEGÉNYSÉG, BŰN ÉS BŰNHÖDÉS SZTÁLINVÁROSBAN

Büntetőeljárás egy barakklakó ellen

„Zsobrák Lidinek egy tiszt vót a szeretője. Eltakarva vitték, konflisban, Pécsre a szeretőjéhez” — mesélték a kisbajomi asszonyok egy híres szépasszonyról még az eset után fél évszázaddal is. „A rossz menyecskéket a szégyenpadra szokták ültetni. Zsobráknak az anyja, Zsobrák Lidi is ült benne. Vót olyan, aki nem ment oda, hanem elemésztette magát. Beleugrott a kútba. A szép menyecskéknek, rossz életűeknek, vót különös padja. A kar alatt vót a szégyenpad. Itt állt Zsobrák Lidi, nem tudom, ki még. A fehérnépek kerültek a padba, a szajhák. Odahajtották őket a prezsbiterek.”¹

A történetet egy folklórgyűjtő, Dobos Ilona jegyezte le Tót Szőke Józsefné elmondása alapján, akivel 1953 őszén ismerkedett meg Sztálinvárosban. Tótné a fia után jött Sztálinvárosba, és az egyik szálláshelyen kaptak egy kis konyhahelyiséget, ott laktak együtt. Tótné valószínűleg kis csomaggal érkezett az épülő városba, alig volt néhány holmi nála, de a Somogy megyei Kisbajomról magával hozta Zsobrák Lidi történetét.

Zsobrák Lidi története olvasható a kirekesztés és megbélyegzés történeteként is. A Sztálinvárosba bevándorlók történetei a bűn fogalmának ezernyi értelmezését hordozták magukban. Zsobrák Lidi történetéhez hasonlók százai keringtek az emberek fejében, amikor a mindennapi életben megítélték szomszédai, ismerőseik cselekedeteit, amikor véleményt alkottak róluk.

Az emberek előítéleteiről beszámoló forrásközlések közül különös jelentőséggel bírnak a peranyagok. A perek nemcsak az emberek kisebb-nagyobb konfliktusairól számolnak be, hanem ezeken keresztül a mindennapi gépies cselekedetek, előítéletek és magatartásformák működésére is következtetni engednek. Az alábbi forrásválogatás egy olyan pernek a történetét tartalmazza, amely a városi szegényegyedek „fertőtlenítésén” kívül ábrázolja azt is, hogy a „hatóságok” milyen szocio-demográfiai paraméterek alapján jellemezték a szegénységet, mit értettek „lumpen” és mit „becsületes-szegényéletmód” alatt. A perben meghallgatott

¹ Dobos Ilona: Egy folklórgyűjtő feljegyzései. Bp., Kozmosz, 1984. 81. p.

szomszédok tanúvallomásai alapján egy kirekesztődési folyamat játszódik le a szemünk előtt, melynek során számos utalást találunk arra vonatkozóan, hogy mi számított Sztálinváros egyik szegénytelepén bűnnek az ötvenes évek végén.

A Sztálinvárosba érkezők közül az alkalmi vagy segédmunkából élő „barakklakók” hagyták a legkevesebb nyomot magukról. Többségük nem kapott állandó lakást vagy letelepedési engedélyt, így általában a statisztikákban sem jelentek meg. A belváros és környékének kolóniaszerű negyedei (L-épületek, Technikum) és a sztálinvárosi barakktáborok (Radar, Déliváros) közötti távolság a város urbanizálódásával párhuzamosan nőtt. A barakktáborok lakói — akik építőipariak lévén, a várost építették — egyre inkább „deviánsnak” minősültek a belvárosi normákat alkalmazó hatóságok szemében. Másként fogalmazva: nem azért vált az „alkoholizmus” Sztálinvárosban egyre égetőbb problémává, mert több részeg ember mászkált az utcákon, mint korábban, hanem azért, mert azokat a barakklakókat, akik rendszeresen kocsmába jártak, fokozatosan „alkoholistává” minősítették.

A sztálinvárosi barakktáborok lakói túlnyomórészt alkalmi, alacsony státuszú fizikai segédmunkából éltek. A nők nagy része a rengeteg háztartási munka mellett csak akkor vállalt „hivatalos” munkát, ha a család jövedelme rendkívül alacsony volt, és ha éppen munkalehetőség adódott a helyi építőiparban.² Annak ellenére, hogy a lakók általában különböző helyekről jöttek, és személyesen csak nagyon kevesen ismerték egymást korábbról, nem voltak teljesen idegenek egymás számára, mert sokan egyazon életforma-csoporthoz tartoztak. Általában kiterjedt rokonságú, alkalmi (hol ipari, hol mezőgazdasági) munkából napról-napra élő családok, illetve egyedülálló férfiak laktak a barakktáborokban. Szinte mindenki „földszintes” házból jött lakni a barakktáborok szintén földszintes szállásaira. A barakkok, a falusi házakkal szemben, az egyes családok számára szinte lehetetlenné tették az „elkülönülést”, mégis az egyes kiutalt „lakások” belső felosztásával a lakók igényei, úgy tűnik, az elkülönülés irányába hatottak. A közös mellékhelyiségek, a papírvékony falak és a majdhogynem egymás „szájába” néző ablakok számos családot és egyedülállót láncoltak egybe. A magánélet nyilvánosságával való együttélés számos olyan konfliktushelyzetet teremtett, melyek kiélezett formában hozták felszínre az ide költözők életformájának jellemzőit.

A forrásban *ábrázolt* történet főszereplője egy fiatal nő, akit a hatóságok és a szomszédok többek között „alkoholistának”, „prostituátnak”, „rossz anyának” és

2 Sztálinvárosban 1954 és 1957 között visszaesett a helyi építőipar munkacső-szükséglete a beruházási alap esőkkentéscs miatt. A nőknek álláshoz jutni Sztálinvárosban igen nehéz volt, ezen az 1958–59-ben idetelepített könnyűipari üzemekkel próbáltak enyhíteni.

„rossz feleségnek” bélyegeztek. P.-né ellen az eljárás nem a hatóság, hanem a szomszédok kezdeményezésére indult. A szomszédok gyakorlatilag kiközösítették maguk közül a szerintük gyermekeit nem gondozó, italozó és „férfiakkal barátkozó” anyát. A barakktábor lakói a hatóságok szemében egyformán „igénytelenek” minősültek. Ezzel szemben maguk a barakktábor lakói úgy gyakoroltak „felügyeletet” a szomszédok felett, mintha egy önálló normákkal rendelkező faluban éltek volna a városon belül.³

A gyerekeket az utca nevei — a barakktáborról szóló jelentés szerint, ami a perben már vádként hangozott el. A jelentés szerint a családok és a csonka családok alkalmi munkából élnek, ami P.-né esetében már bűnnek számított, hiszen több mint egy éve nem volt állandó munkahelye. A szomszédok egymásnak ellentmondó pletykái, a rendőrök sztereotípiákon alapuló, vádként elhangzó kérdései, az újságírók szenzációhajhász leírásai, a jogászok kapkodása (a nyomozás a jegyzőkönyvek alapján néhány napot vett csak igénybe, a kirendelt ügyvéd nem ment el a tárgyalásra, maga helyett ügyvédjelöltjét küldte, a tárgyalás az ítélethozatallal együtt alig több mint három órán át tartott) kiszolgáltatottá tették a már amúgy is kirekesztett vádlottat. A tárgyalás ezzel szimbolikus határvonalat húzott a „becsületlenek” tartott szegénység és a „lumpennek” tartott életmód között. A bíróság olvasatában számos, a vádlott „szegénységéből” fakadó magatartásforma bűnnek minősült. A különféle eredetű dokumentumok „szövegsatája” olvasható a városi szegregáció, a szegényekről alkotott sztereotípiák, a devianciák és a kirekesztett-ség történeteként is. A bűn és bűnhődés történeteként.

A P.-né elleni eljárás megindításának egyik kezdeményezője B. Józsefné volt, aki P.-né szomszédságában lakott és haragosa volt a per vádlottjának. B. Józsefné Kisbajomból származott, ahol az asszonyok emlékezetében még élesen élt Zsobrák Lidi története, akit állítólag konflissal vittek Pécsre a szeretőjéhez. P.-né történetében ugyanez a motívum megjelent modern formában: P.-né a szomszédok szerint taxival, az újságíró szerint autóval vitték Budapestre, valószínűleg a szeretőjéhez.⁴ A szomszédok szemében P.-né esetében a legsúlyosabb bűn az volt, hogy férfiakat fogadott a lakásán, vagyis a szomszédok beszédmódjában Zsobrák Lidi-

3 A századfordulós Bécs vonatkozásában számos visszaemlékezés utal arra, hogy a szomszédok ugyanígy beavatkoztak, felügyelték egymás gyermekeinek nevelését. *Sieder, Reinhard*: „Vata, darf i aufstehen?” A gyermekkor tapasztalata 1900 körül a bécsi munkáscsaládokban. In: *A modern város történeti dilemmái*. Szerk.: Gyáni Gábor. Bp., 1995. 171–198. p.

4 Azt elfelejtik, hogy P.-né férje sofőrként dolgozott Budapesten.

hez hasonlóan „szajha” volt. A gyerekek elhanyagolása a szövegekben csak azután válik főbűnné, hogy a gyámhatóság és a rendőrség „intézkedik”. Ezzel szemben a P.-né ellen első ízben eljáró rendőr (1-2. dokumentum) nem is tesz említést P.-né gyerekeihez való viszonyáról. Akárcsak a szomszédok szemében, a rendőrségi jegyzőkönyvekben is a fő bűn a „különböző férfiakkal” történő „fajtalankodás” volt. A stigmatizálás során gyakran válik a megbélyegzett személyek és csoportok elsődleges jellemzőjévé a tisztátalanság és a természetellenes szexualitás.⁵ A nem „természetesnek” tekintett szexualitást csak anyagi ellenszolgáltatásért folytatott „titkos kéjelgés” címszó alatt lehetett volna büntetni. Ennek bizonyítása véget a „hatóság” pótnyomozást is lefolytatott, melynek során a kérdőre vont tanúk vallomásán kéjelgő rendőrök számára is kiderült, hogy P.-né nem szorult rá arra, hogy pénzért „titkos kéjelegjen”. Úgy tűnik, ő szabad akaratából tette ugyanazt, amit férje már P.-né első terhessége idején elkezdett, vagyis szeretőket tartott. P.-né bíróságon tett vallomása alapján — ami valószínűleg túl egyszerű magyarázat lenne — férje iránti bosszúból tette, amit tett. Ezzel a vallomásrészletével P.-né „lázadésként” értelmezi a szomszédok szemében „bűnnek” tekintett cselekedeteit. Férje és a patriarchálisnak minősülő normák elleni lázadésként. Az alkoholistává váló nőknél megfigyelték, hogy egy részük, mikor elveszti fontos párkapcsolatát, túlhajszolt szexuális életet él sűrűn váltakozó partnerekkel, hogy bizonyítsa önmaga előtt nőiességét, alkalmasságát. Az alkohol segítségével több nőiességet próbál érezni magában, de aztán egyre kevésbé képes megbirkózni szűkebb környezete elvárásaival. Nőiessége eszközzé válik, azzal párhuzamosan, hogy elveszti munkahelyét és ekkor már ital nélkül nem képes elviselni a női szerepkört.⁶

P.-né tehát elkezdett kocsmába járni, csavargott, nem főzött, szeretőket tartott, berúgott és verekedett — mint a férfiak. Csakhogy, a fenti viselkedésformák egy férj esetében nem számítottak nagy „bűnnek” (már ha egyáltalán bűnnek számítottak), abban az esetben, ha hazaadta fizetését.⁷ P. Géza hazaadta fizetését, ezért a

5 *Solomon, Howard M.*: A stigma a nyugat-európai kultúrában — történelmi áttekintés. In: *Deviációk*. Szerk.: Bíró Judit. Bp., 1998. 29–45. p. A „piszkosak” és „orgiákat rendeznek” sztereotípiák felbukkannak már a korai „cretnek szekták”-nál is, akárcsak a huszadik században számos etnikum tekintetében.

6 *Valkai Zsuzsa*: Miért isznak a nők? Bp., 1986. 140–143. p. Azt, hogy a nők ivásukat gyakran a patriarchális rend elleni lázadésként élik meg, a válóperekben tett tanúvallomásaik is bizonyítják. Erről még lásd: *Katonáné Soltész Márta*: Házasság, család, válás — és a jog. Bp., 1982. 223. p.

7 A „népi büntetőszokások” szempontjából is sokkal nagyobb bűn volt, ha egy asszony kocsmába járt vagy szeretőket tartott, mintha a férje tette volna ugyancsak. *Tárkány Szűcs Ernő*: Magyar jogi népszokások. Bp., 1981. 783–784. p.

szomszédok és a hatóság szemében egyáltalán nem számított bűnösnek, hiába tartott szeretőket, ivott és verekedett. Az, hogy rendszeresen megverte feleségét, a bíróság és a szomszédok számára még jobban megerősítette, hogy egyedül P.-né a „bűnös”. Tovább enyhítette a férj felelősségét a saját, a szomszédok és a bíróság szemében, hogy mikor időnként hazajött, rászólt a feleségére, hogy „mosson”, ezenkívül eltiltotta a szövegekben általában csak szeszártnak titulált legjobb barátjától, Á.-nétől, „aki P.-nét a bűnbe rángatta”. P.-né „férfias” szokásokat vett fel, ami nem „becsületes családayához” méltó magatartásnak számított. A gyerekekkel való törődés, az eljárás egész szövege alapján úgy tűnik, egyedül az anya feladata volt. P.-né kilépett abból a szerepből, amit egy „becsületes családanya” számára megszabtak a domináns normák. A szankcionálás révén egyben meghatározták, hogy mit nem lehet és mit kell tennie egy „becsületes családanyának”. A vádak megfordítva eljutunk azokhoz az elvárásokhoz, melyek mind a szűkebb környezet, mind a hatóság részéről megfogalmazódtak P.-nével szemben.

Mit vártak volna el P.-nétől? Mikor számított volna „tökéletes családanyának” P.-né? Keresztesné Pataki Mária 1950-ben megjelent könyve a „dolgozó nők”-nek adott háztartási tanácsokat.⁸ Szerinte „ma már nem divat és nem indokolt az „elfoglalt háziasszony”-i szerepet játszani. A dolgozó nő, a dolgozó háziasszony másképp viszonylik a családhoz, a társadalomhoz”. A „Sztahánov munkamódszer a konyhában” című fejezetben a szerző felhívta a háziasszonyok figyelmét arra, hogy házimunkájukat úgy kell részekre tagolni, tervszerűsíteni, mint azt a nagy sztahanovisták teszik a munkahelyükön. Két példát is hoz a jó és a rossz háziasszonyra: a kapkodó Kovácsné 145 perc alatt, míg a sztahanovista háziasszony, a jó időbeosztású Szabóné 88 perc alatt főzi meg ebédre a zöldséglevest és a szilvás gombócot.

A tökéletes dolgozó nő és családanya — akit a szerző Szabónénak keresztelt el — egy hétköznapiját a következőképpen osztja be: „Reggel mielőtt munkába megy, takarít. Az ágyazást egyetlen reggelen sem mulasztja el, bármilyen kevés az ideje. [...] A lakás (két szoba) takarítására egy órát szán, tehát minden nap fél 6-kor kel. [...] Amíg az ágynemű szellőzik, Szabóné megmosdik, felöltözik, elkészíti a reggelit és a tízórait. Munkába [...] legkésőbb 20 perccel 7 óra előtt indul el hazulról. [...] Hazafelé jövet bevásárol, [...] legtöbbször 5-6 óra körül ér haza és akár rendben van a lakása, akár hátra van még a takarítás egy része, először a konyhában lát munkához. Közben a rádiót is bekapcsolja. [...] Ha vendége érkezik, barátnő vagy munka-

⁸ Keresztesné Pataki Mária: *A dolgozó nő háztartása*. Bp., 1950.

társ, leülteti ott, ahol éppen dolga van, a konyhában, vagy a szobában. Ő főz, mos, mosogat, közben beszélgetnek. Ha más dolga nincs, Szabóné ilyenkor a varrnivalóját veszi elő és így takarít meg magának időt. [...] Közben beszélgethet, rádiót hallgathat, férje felolvashatja az újság érdekesebb cikkeit...”⁹ A férj feladatköre otthon az ideális dolgozó nőnél ezek szerint az újság felolvasására korlátozódik. A „rádiót is hallgató” Szabóné hétfévente — nehogy unatkozzon — elvégezheti a nagymosást, dézsában. Ennek a — egyébként P.-nén is többször számon kért — feladatnak a „szépségeit” a háztartási tanácsadó különös részletességgel ábrázolja: „A nagymosás sok időt igénylő, legnehezebb házimunkák egyike. A nagymosás fárasztó munka, megfájdul tőle a hát, a derék, kiázik a kéz, letörnek, beszakadnak a körmök. A kicsiny lakás megtelik a nedves ruha szagával. Mindenfelé szárad a ruha, csepeg a víz. A vasalás széngázzal tölti meg a lakást”.¹⁰

Nem csoda, ha ezek után Szabónénak alig-alig marad ideje a szépségápolásra. Bár ezzel olyan nagyon nem is kell törődnie — nehogy hasonlatos legyen az újság-cikkben „kicsipett”, „csinosnak” ábrázolt, a tárgyaláson túsarkú cipőt viselő P.-néhez. A könyv szerzője szerint, „a haját két-három hetenként kell mosni, jó minőségű szappannal, vagy shamponnal”, a dolgozó nőnek a régi divatokat nem kell követnie. A kézápoláson és hajmosáson kívül mással nem is kell törődnie. A könyv szinte szentenciaként mondja ki: „a hajnak új színre való festése indokolatlan, értelmetlen dolog”.¹¹

A P.-né elleni eljárás másik értelmezési lehetőségeként valószínűleg manapság is sokan hajlanának arra az olvasatra, miszerint a faluból városba költöző „falusi” népesség „elvesztette a lába alól a talajt”, „felbomlottak a korábbi közösségi normák”, „a lumpenproletárokhöz kezdett el igazodni”. Ezek az értelmezések a sztálinvárosi hatóságok beszédmódjában is megjelentek burkoltan, mind P.-né, mind mások esetében. Az „alkoholizmus elleni harc”, a kocsmabezárások, a „jampecszellem elleni küzdelem”, a „falusias” és „városias” normák szembeállításánál során az egyes személyek, illetve csoportok elleni intézkedések indoklásában a előbb említett értelmezések rendre visszatértek. Az egyes városrészek „fertőtlenítése” illetve „kirekesztése” révén a domináns normák is kifejezést nyertek és legitimálódtak.¹²

9 Uo. 9–12. p.

10 Uo. 51. p.

11 Uo. 65–66. p.

12 Erről bővebben: *Ihorváth Sándor*: Mentális térképek Sztálinvárosban. In: A mesterség iskolája. Tanulmányok Bácskai Vera 70. születésnapjára. Szerk.: Bódy Zsombor, Mátay Mónika, Tóth Árpád. Bp., Osiris, 2000. 450–478. p; *Uő*: A parasztság életmódváltozása Sztálinvárosban. In: *Mozgó Világ*, 26. (2000) 6. sz. 30–40. p.

A „talajvesztés” fogalma — ami az ötvenes évekről szóló beszédmódnak ma-napság is egyik gyakori sztereotípiája — normatív keretbe is ágyazza a történetet, azáltal, hogy így részben felmentést ad a szereplőknek. Eszerint az értelmezés szerint P.-né „éretlen”, „talajvesztett”, „normák nélküli” szereplő, akárcsak a szomszédok vagy a hatóság. Eszerint P.-né és környezetének története csak „epizód”, minden funkció nélkül, a tanúk és a vádlók szavai éppoly nyomorultak, mint amit gesztusaik és a szövegek hordoznak. „Kacagni” vagy „szomorkodni” lehet rajta, hogy „lám, a rendszer nem működött”, „lám, milyen szörnyű dolgok történtek”, „lám, hát azért volt ilyen ez a város, mert ilyenek építették”... Talán érdemes volna ennek az értelmezésnek az „igaz-hamis” volta helyett — amely kérdés megválaszolása számomra értelmetlennek tűnik — az illetén való értelmezések funkciójára koncentrálni. Miért válik meg a világ kacagva és szörnyülködve önnön közelmúltjától? Maga a szörnyülködés és kacagás — amit némely szövegrészlet olvasása kiválthat — milyen funkcióval bír? Egyáltalán, mi váltja ki?

P.-né története értelmezhető egy szegénynegyed normateremtési kísérleteként is. Eszerint az értelmezés szerint az eljárást megindító szomszédok részben azért közö-sítették ki maguk közül P.-né, hogy a saját státuszukról alkotott képet eltávolítsák a sokszor deviánsnak minősített „szegények” státuszától. Úgy tűnik, minél közelebb állt valaki életformája tekintetében a szegénynek minősített csoportokhoz, annál fontosabbnak tűnt számára a különbségtétel maga és a „szegények” között.

A második világháború utáni magyarországi városi szegénység homályos folt a történeti vizsgálatok tükrében. A társadalmi struktúrák és mentalitások változásával a szegénység és megítélése, a fogalom definíciója képlékenyen változott, vagyis legitím terepe a történettudományi elemzésnek. A szegénység megítélése, a róla való vélemény-nyilvánítások, valamint a „szegények” ellenőrzése egymással szorosan érintkező elemzésekre adnak lehetőséget.

A szegénység legszűkebb meghatározásai az egyes egyének, illetve családok jövedelmére vagy vagyonára koncentrálnak, és általában a létminimum szintjének és az „éltszínvonalnak” a meghatározásával bajlódnak. Gyakran arra a kérdésre keresik a választ, hogy „a népesség hány százaléka volt szegény” egy adott időszokban. Ugyanennek a meghatározásnak a továbbfejlesztett változata a jövedelem mellett a fogyasztást is figyelembe veszi a „szegénységi küszöb” meghatározásánál.¹³ Ennél szélesebb meghatározás azt tekinti szegénynek, aki bizonyos élet-

13 Ennek a definíciónak a történetéről összefoglalást ad: *Fields, Gary S.: Poverty, inequality, and development.* Cambridge, Cambridge University Press, 1980. 125–180. p.

esélyektől, gazdasági, szociális vagy kulturális javaktól meg van fosztva. A megfosztottságra (depriváció) épülő szegénység-definíciók alapján folytatott kutatások többek közt olyan kérdéseket helyeznek a középpontba, amelyek a fizikai komfort, egészség, biztonság és biztonságérzet, a „jóléti javak” és a „státuszjavak” hiányával, az azoktól való megfosztottság hatásaival foglalkoznak. A neoklasszikus közgazdaságtan a szegénység okait nem a gazdasági rendszerben keresi, hanem a személyiségek teljesítményében, aktivitásában az adott gazdasági rendszeren belül: ezek alapján a szegénységet az egyéni lehetőségek és képességek eredendő különbségére vezeti vissza.¹⁴

A magyarországi szegénységkutatások körülbelül ugyanebben a körben mozgtak, talán annyiban megújítva a fenti definíciókat, hogy Ferge Zsuzsa a foglalkozási státuszt, Szelényi Iván a redisztribúció társadalmi egyenlőtlenségeket növelő hatását, míg Kemény István az életformát helyezte a témában folytatott kutatásai középpontjába.¹⁵ Az életformát, tehát a „helyet, ahol laknak; az életüket keretbe foglaló lakást; a tárgyakat, amelyeket rendszeresen használnak, fogyasztanak, kezelnek, amelyekhez élményeiket kapcsolják; a nevelést, amelyben gyermekeiket részesítik; szokásaikat, amelyekkel életüket könnyebbé, elviselhetővé vagy emberivé tudják vagy akarják tenni; felfogásukat arról, hogyan kell élni; az eszközöket, amelyekkel egymást az általuk helyesnek tartott életvitel követésére kényszerítik”.¹⁶

Ha valaki semleges álláspontra helyezkedik, nem dönt abban a normatív kérdésben, hogy léteznie kell-e szegénységnek, akkor azt a választ is kaphatja, hogy a szegénység azért létezik, mert „*hasznos*”, vagyis sok pozitív funkcióval bír számos társadalmi csoport számára. A szegénység „radikális funkcionista” értelmezéseként emlegetett irányzat elsőként Herbert Gans 1972-es cikkében kristályosodott ki.¹⁷

14 A fenti meghatározások részletesebb összefoglalása és kiinduló bibliográfia megtalálható: Forder, Anthony: Explanations of poverty. In: Theories of Welfare. Szerk.: Forder, A., Caslin, T., Ponton, G., Walklate, S. London-Boston-Melbourne, Routledge & Kegan Paul, 1984. 203–226. p; Holman, R.: Poverty: explanations of social deprivation. Oxford, Martin Robertson, 1978.

15 Ferge Zsuzsa: Fejezetek a magyar szegénypolitika történetéből. Bp., 1986; Szelényi Iván: Új osztály, állam, politika. Bp., 1990.; Kemény István: Szociológiai írások. Szeged, 1992.

16 Kemény István: A szegénységről. (Főlszólalás a Magyar Tudományos Akadémián – 1970). In: Uő.: Szociológiai írások. Szeged, 1992. 79–83.

17 Gans, Herbert J.: The Positive Functions of Poverty. In: American Journal of Sociology. 78. (1972) 2. sz.

Miben áll ez a haszon? A szegények elvégzik a „piszkos munkát”, ami fizikailag megerőltető, veszélyes, időszakos, alulfizetett, lebecsült. Ezáltal számos gazdasági tevékenység — ami részben a „*piszkos munkára*” épül — nagy mértékben a szegények, a szegénység meglététől függ. Sztálinvárosban elsősorban az építőipari munka számított ilyennek, ahol általában a szegénynek tekintett társadalmi csoportok dolgoztak. A barakk-táborok megléte nélkül — melyek szállást biztosítottak a „piszkos munkára” fogható csoportok számára —, nem állt volna rendelkezésre állandóan nagyszámú, képzetlen, „piszkos munkára” hajlandó munkaerőtömeg, akik nélkül valószínűleg még több bonyodalommal járt volna az építőipari beruházások megvalósítása.

A szegénység megléte tehát *olcsó munkaerőt* biztosít a beruházások számára, ezáltal közvetve *támogatja* azokat a beruházásokat, melyek a nem-szegényeknek hoznak hasznot. Ilyenek például a lakóházak, a komfortos lakások építése Sztálinvárosban, melyeket általában a barakkokban lakó, építőiparban munkát vállaló szegények építettek, és ahova a magasabb társadalmi státuszú műszaki értelmiségiek vagy szakmunkások költöztek be.

A szegénység megléte kialakítja a szegénység-gondozó intézményeket, és mindazokat a szakmákat, *állásokat*, amelyek feladata a szegényekkel való foglalkozás. A szegénység megléte nélkül Sztálinvárosban sem jöhetett volna létre számos állás, például a tanács és a vállalatok szociális és egészségügyi osztályain dolgozóké. Ugyanakkor a szegénység olyan munkahelyeket is létrehoz, amelyek a szegénynegyedek „fertőtlenítésével” foglalkoznak: Sztálinvárosban például a rendőrségen és a Tanács Igazgatási Osztályán. A P.-né elleni eljárás munkát, ezáltal megélhetést biztosított számos hivatali embernek: többek között a gyámügyi előadó, a védőnő, néhány rendőr, a „szociális problémákkal foglalkozó” újságírók és a bíróság elnöke néhány napig kaptak fizetést, hogy P.-né ügyével foglalkozzanak.¹⁸

A szegények olyan termékeket is fogyasztanak, amit a jómódúak nem vesznek meg (pl.: használt ruhák). A sztálinvárosi „búcsúban” is számos selejtes vagy használt áru cserélt gazdát, ami piacot teremtett olyan termékek számára, melyeket egyébként nem tudtak volna eladni.

A fenti, gazdaságinak is nevezhető funkciókon kívül a szegénység számos más szocio-kulturális funkciót is kielégít. Ezek közül talán az a legjelentősebb, hogy a domináns normák legitimálhatók azáltal, hogy a szegények deviánsként azonosíthatók és büntethetők. A nyomornegyednek minősített területek deviánsnak minő-

¹⁸ Sőt még a sorok szerzője is némi honoráriumban reménykedik.

sített lakóikkal legitimálták az „elit” kerületek normarendszerét. Sztálinvárosban a barakktáborok lakói deviánsnak minősített magatartása megszilárdította a belváros „tisztas”-nek tekintett normarendszerét.

A szegénység megléte számos társadalmi csoport számára lehetővé teszi a „jótékonykodást”, ezenkívül a „jótékonykodásra” hajlamos csoportok tagjai szerencsésnek érezhetik magukat azért, hogy nem szenvednek azoktól a hiányoktól, mint a szegények. Ez segít megszilárdítani a saját státuszukat, ami Sztálinvárosban is megmutatkozik a belvárosiak és a barakktáborok lakóinak viszonyában.

A „jólétben élők” távolról figyelhetik, ezáltal „helyettesítő részvétellel” átélhetik azokat a részben előítéletesen alapuló jelenségeket, amelyeket a szegényeknek tulajdonítanak. Általános előítélet, hogy a szegények többet isznak, szabadosabb a szexuális életük. A P.-né ellen indított eljárásról szóló újságcikkek ezeket a motívumokat emelik ki igen nagy előszeregettel, és valószínűleg a korabeli „belvárosi” újságot olvasók is ezeket a részleteken „csámcsogtak” a legjobban. Ebből a szempontból lényegtelen az a kérdés, hogy többet isznak-e a szegények, illetve könnyebben létesítenek-e nemi kapcsolatot. Ennek a sztereotípiának a funkciója jelen esetben az, hogy számos társadalmi csoport számára olyan normák meglétét igazolja, melyekről ezen csoportok tagjai többnyire csak fantáziálnak.

Egy olyan társadalomban, melyben a társadalmi mobilitás fontos célként lebeg az emberek szeme előtt, és az emberek fontosnak tartják saját társadalmi felemelkedésük láttatását, a szegénység olyan funkciót is betölt, hogy a magukat nem szegénynek tartók számára biztosítja saját státuszuk elhatárolását, ezáltal megszilárdítását. Ez különösen fontosnak tűnik sokak által szegénynek tartott, de magukat nem annak tekintő csoportok esetében. P.-né történetében a szomszédok „tisztas” életformájukat megkülönböztetik a deviánsnak tartott P.-né életformájától.

A fenti rövid felsorolásból is látszik, hogy a radikális funkcionalizmus számos értékes elemzési szemponttal gazdagíthatja a szegénység értelmezését. A szegények stigmatizálása ugyanúgy funkcióval bír ezen értelmezés szerint, mint a P.-né elleni eljárás. A stigmatizálás egyik funkciója az, hogy rendet teremt: a bűnhődés jelzésértékű a közösség számára, világossá teszi, hogy mit szabad és mit nem. Persze a kérdés ilyen módon történő megfogalmazása sokakat sérthet akkor, ha a szegénység meglétét, illetve P.-né cselekedeteit normatív keretben vizsgálják. A „bűnös volt-e P.-né vagy sem” kérdés normatív, hogy miért „bűnhődött” P.-né analitikus és empirikus kérdés. Az alábbi szövegekben az értelmezés változatai határozzák meg, hogy milyen válaszokat adhat az olvasó a fenti kérdésekre.

A forrásközlés módszere

A kafei hatást kiváltó „G. A. úr X.-ben” típusú mondatokra, vagyis a nevek monogrammal való rövidítésére a személyiségi jogok tiszteletben tartása végett volt szükség. Igyekeztem megőrizni a szövegek eredeti, kiejtési formákra utaló formáját, bár ez valószínűleg sok esetben inkább a fogalmazó, mint a tanúk beszédmódját rögzítette. A nehezen értelmezhető mondatok kiegészítését []-be zártam. Pontokkal [...] a dokumentumok szövegéből kihagyott részeket jelöltem. Az ismétlődő formanyomtatványok (pl. tanúkihallgatási jegyzőkönyv) formuláinak elhagyását nem jelöltem külön. Az eredetiben kiemelt szövegrészeket (amit a vizsgálat során az eljáró személyek aláhúztak) aláhúzással jelöltem. A szövegekben szereplő, magyarázatot igénylő utalásokra vagy rövidítésekre vonatkozóan a lábjegyzetekben adok felvilágosítást.

Az alábbi forrásközlés példa arra is, hogy a gyakran követett levéltári gyakorlat, miszerint elegendő a peranyagokból csak az ítéleteket megőrizni, csonkítja az értelmezési lehetőségeket, és messze nem meríti ki egy ítélet a perestben található szövegek forrásértékét. Ezúton is köszönetet mondok a Fejér Megyei Levéltár munkatársainak, hogy a peranyagokat beérkezés után azonnal kutathatóvá tették, ezen kívül a bírósági anyagokból nemcsak az ítéleteket vették át, hanem a teljes peranyagokat.

P.-né rövid története az eljárás előtt

P.-né történetét többféleképpen lehet elmesélni. Az olvasás megkönnyítése végett röviden összefoglalom életének fordulatokat hozó eseményeit. P.-né 1934-ben született. Vaján, egy szabolcsi faluban élt születésétől 1954-ig. Apja az „uraságok” uradalmában dolgozott cselédként, földje nem volt sem 1945 előtt, sem utána. P.-né 20 éves koráig családtagként dolgozott. Ekkor meghalt édesapja. Még ugyanabban az évben férjhez ment, és 5 hónapos terhesként elvetélt. 1955 tavaszán ismét teherbe esett, és ugyanezen a nyáron Sztálinvárosba jött férjével. Férje sofőr lett, ő ételkiosztó. 1955 novemberének végén megszületett első kislánya, és állítása szerint a gyermek születése után megtudta, hogy férje szeretőt tart.

Ettől kezdve férjével sokat veszekedtek, férjének több nőügye volt. P.-né is kezdett eljágni külön szórakozni. 1956 októberének elején férjét Budapestre helyezték, ezután legfeljebb csak hetenként járt haza, de fizetését rendszeresen hazaadta. A

veszekedések és verekedések a házastársak között tovább folytatódtak. P.-né ugyanezen az őszön ismét teherbe esett. 1957 nyarán megszületett második kislánya. Még mielőtt második gyereke megszületett, rendszeres látogatója volt a sztálinvárosi szórakozóhelyeknek, kocsmáknak. Nyáron otthagya munkahelyét, mivel az Pécsre költözött. Második gyerekének születése után egyre jobban belevette magát a szórakozásba, egyre többet ivott és úgy tűnik, váltogatta szexuális partnereit. Ez 1957 telétől egyre jobban szemet szűrt a szomszédoknak is, akikkel emiatt rendszeresen szóváltásba keveredett. A P.-néről szóló első forrás röviddel ezek után keletkezett. P.-né a sztálinvárosi „Radar” nevű barakktáborban lakott. Lakókörnyezetének itt következő leírása akkortájt keletkezett, amikor már úgy tűnt, házassága végképp megromlott.

A Sztálinvárosi Tanács Szociális Csoportjának jelentése a Végrehajtó Bizottság 1956. május 17-i ülésére a radari barakktáborról¹⁹

[...] A barakktábor a város²⁰ központjától mintegy 2 km-nyi távolságra helyezkedik el, a sztálinvárosi megkerülő út egyik oldalán, a Tűzoltólaktanyával szemközti területen. A barakkok egymástól mintegy 10 m távolságra vannak elhelyezve, egy belső makadám út mentén, valamint az útvonaltól jobbra és balra eső területen mintegy 300 m-es szélességben.

[...] A barakképületek mintegy 40%-a a makadám úton közelíthető meg. A makadám útról az egyes barakkok közötti út régebben salakozott út volt, amelyek mára eléggé elhanyagolt állapotban vannak. Az egyes barakképületek néhol téglajárdával, néhol pedig salakozott gyalogjárókkal vannak körülvéve. A barakktábor közlekedése negyedóránkénti autóbusz járattal van biztosítva. A barakktábor területére az autóbusz nem megy be, hanem a barakktábor előtt elhúzódó úton van a megálló, a barakktáborba vezető út mellett.

[...] Az egyes barakképületek ivóvízzel a gyáron keresztül vannak ellátva, városból jövő nyomóvezeték segítségével. Magának a nyomóvezetékeknek a nyomvonalai nincsenek térképen megfelelően lerögzítve, és így nehezen állapítható meg, hogy hol mennek az egyes vezetékek. Az épületeken belül a vízvételi helyek

19 Fejér Megyei Levéltár, XXIII. 502. Sztálinvárosi Városi Tanács Végrehajtó Bizottságának ülés. 11. d.

20 Sztálinváros.

mosdóhelyiségek beiktatásával vannak biztosítva, amelyek azonban igen elhanyagolt állapotban vannak.

[...] A tábor területén több egyszerű derítőberendezés van megépítve, és a szennyvíz a derítés után a barakktábor melletti szakadékos részekben, nyitott csatorna közbeiktatásával folyik bele a Dunába. A WC és csatorna-berendezések igen elhanyagolt állapotban vannak [...] Az egyes barakkok árammérő órákkal nincsenek ellátva, ami azt eredményezi, hogy a barakkban lakó dolgozók az árammal nem takarékoskodnak, és ily módon a hálózat túlterhelés következtében igen sokszor szorul javításra. [...]

A két barakktáborban²¹ összesen 87 barakképület van. Ezekben összesen 330 helyiség van, amelyet lakás és szállás célra használnak. Az egyes barakképületeket általában 80-100 személy befogadására tervezték. A helyiségek elrendezése az egyes barakképületeken belül 5 db 7 x 7 méter méretű nagyobb helyiségből áll, amelyek közvetlenül a szabadba nyílnak. Az épületek egy részét [...] a Sztálin Vasmű Tröszt 1953-ban átépítette oly módon, hogy egytraktusos rendszert kialakítva hosszanti válaszfal építésével folyosót létesített, és erről a folyosóról nyílnak az egyes helyiségek. Ekkor kerültek beépítésre az egyes barakkokba a közös mosdók és WC helyiségek is, valamint a padlóburkolatok nagy részének tégláról aszfalt padozatra való átalakítása is.

A Radarban az épületek szerkezetileg 38 x 51 méretű téglapillér vázakkal vannak megoldva, és a pillérek közötti kitöltő falazat 12 cm vastag téglafal. Mindebből kitűnik, hogy a barakktáborokat annak idején ideiglenes szállás céljára építették, főleg nyári időszakra, mivel az ilyen vastagságú falak nem biztosítják a megfelelő hőszigetelést, és a belső fűtés következtében a külső levegővel érintkező falak mentén páralecsapódások képződnek, melyek egészségtelenné teszik a barakkok állandó lakás céljára való használatát. [...]

A barakktáborban az üzemeltetést azok a vállalatok látják el, amelyek dolgozói az épületekben laknak. A barakkok elosztását az egyes vállalatok között a Sztálin Vasmű Tröszt szociális osztálya végzi. [...]

A barakkok lakói igen rossz körülmények között élnek. Általában rongyos, mezítlábas gyerekeket lehet látni, akik az utcákon és a barakkok előtt játszadoznak. A barakkokban lakó családoknak nincsen általában letelepedési engedélyük, eredeti állandó lakásuk, amelyek a személyi igazolványukba vannak bejegyezve, a város különböző részein vannak, és azokat már régóta mások foglalják el. A vállalatok ezeket a szállásokat berendezéssel többé-kevésbé ellátták. A barakkokban

21 A jelentés együtt tárgyalja a Radart és az ún. „1000-es” barakkot.

lakó dolgozók nagy részének igen minimális igényeik vannak, úgyszólván örülnek, hogy tető van a fejük felett, és maguk sem igen törődnek körülményeik javításával. Itt húzódnak meg azok az elemek is, amelyek sehol sem dolgoznak, alkalmi munkával szerzik be minimális szükségleteiket, vagy a közös tulajdont (pl. a barakk-táborok környékén történő falopások). Természetesen a barakk-táborokban vannak olyan lakók is, akik az ottani körülményekhez képest rendben és tisztán tartják lakásaikat és becsületesen élnek.

A szociálpolitikai osztálynak az a véleménye, hogy a családosoak problémáját úgy lehetne megoldani, hogy a vállalatok a munkavégzés szempontjából vizsgálják felül családoso alkalmazottaikat, és akik munkavégzés szempontjából nem megfelelőek, azokat bocsássák el és a Tanács gondoskodik arról, hogy ezek családostól eredeti lakóhelyükre térjenek vissza. Természetesen a vállalatoknak mindent el kell követni, hogy családoso dolgozóknak a barakk-táborok területén ne adjanak szállást.

[...] Az utóbbi időben elharapózott az állatok tartása a barakkok mellett, így disznót, kecskét, sőt legutóbb egyesek már bonyút is tartottak. [...] A barakk-tábor területén van egy élelmiszer bolt, egy italbolt, egy konyha, mely mintegy 1000 fő részére főz, valamint az utasellátó vállalatnak egy büféje. Ezenkívül a vegyesipari vállalatnak van kint cipész és borbély műhelye és egy férfiszabósága. [...] A Radarban van a Petőfi kultúrház [...] a Kultúrház igen botrányosan működik.

A per

P. Gézáné ellen ifjúság elleni büntett miatt indított eljárás.²²

1.

1958. február 28.

B. György rendőrőrmester jelentése a Sztálinvárosi Rendőrkapitányságnak

Jelentem, hogy 1958. február 27-én szolgálatom alkalmával tudomásomra jutott, hogy P. Gézáné (a.: O. Rozália. Szül.: Kisvárdai, 1934. február [...] -én, családi áll.: férjezett, 2 db gyermeke van, foglalkozás nélküli, lakása: Sztálinváros, Radar 51/a/9. sz., Szigysz.: [...]).

22 Fejér Megyei Levéltár. Sztálinvárosi (Dunaújvárosi) Városi Bíróság iratai. Büntetőpercek. 4. d. 1958. B. 314 / 1958. P. Gézáné. Ifjúság elleni büntett. (Mivel az anyag 2000 tavaszán érkezett a levéltárba, még nincs egyéb jelzete.)

A nevezett férje Budapesten dolgozik és minden héten csak egy esetben jön haza. A nevezett női személy különböző személyekkel tart szerelmi viszonyt és állandóan a korcsmában található meg, minden esetben ittas állapotba. Tanúként ki lehet hallgatni a szomszédjait, barátnője illetve szesztársa Á.-né lakása Radar 51/b/3.

A jelentésem a további intézkedés végett a kapitányságra felterjesztem.
[...]

*Behívni és figyelmeztetni, III. hó 7-én 10 h-ra. Idézés 5-én kiküldve.*²³

2.

1958. március 7.

A Sztálinvárosi Rendőrkapitányságon készült figyelmeztési jegyzőkönyv

Jelen vannak alulírottak:

P. Gézáne [...], htb.²⁴, áll. lak. Vaja²⁵, [...]. Ideigl.: Sztálinváros, Radar 51/a szám alatti lakos.

Tudomásomra jutott, hogy mivel férje távol van és csak hetenként szokott hazajárni, gyakran megtörténik, hogy a radari Italboltba jár, többször ittas állapotban volt található és kapcsolatot tart különböző férfiakkal.

Figyelmeztetem, hogy ezen helytelen cselekményével hagyjon fel, mert ellenkező esetben súlyosabb intézkedést fogok alkalmazni.

A figyelmeztetést megértettem és tudomásul veszem. A következő időkben mint egy becsületes családanyához méltóan viselkedem. [...]

23 A dőlt betűs sor az eredetiben kézírással szerepel.

24 Háztartásbeli.

25 Szaboles-Szatmár megyei község, P. Gézáne szülőhelyétől, Kisvárdától 30 km-re. P. Gézáne férjének szülőhelye. P.-né elmondása szerint Vaján élt 20 éves koráig, ahol a háború előtt apja urasági eseléd volt. Lásd: II. dokumentum. Vaja a Vay család „ösi fészke”, a háború előtt nagyobbbrészt református vallású lakosokkal.

3.

1958. május 30.

A Sztálinvárosi Városi Tanács Igazgatási Osztályán, mint elsőfokú gyámhatóságnál²⁶ M. Zoltánné gyámügyi előadó által felvett jegyzőkönyv

Idézés nélkül megjelent B. Árpádné született Sz. Margit Budapesten VI. ker. 1921-ben. Sztálinváros Radar 51/b. sz. alatti lakos és B. Józsefné sz. H. Ilona Sztálinváros, Radar 51/b. sz. alatti lakos és az alábbiakat adják elő.

Panaszt tesznek P. Gézánné Sztálinváros Radar 51/a. sz. alatti lakos ellen. Előadják, hogy P.-né állandóan iszik, részeg, idegen férfiak járnak a lakására. Már két ízben járt kint a rendőrség mint erkölcsrendészek, és P.-nét legutóbb bevitték a rendőrségre is. Két kisgyermek van, 3 éves Éva és 1 éves Jutka. P.-né a gyermekeket nem gondolja, mivel állandóan csavarog, így nem főz részükre. A nágyobb kisleány tetves, piszkos, a kisebbik rosszul táplált, gyenge, fejletlen. B. Józsefné előadja, hogy személyesen meggyőződött róla egy alkalommal, amikor a 3 éves kisleány be akart menni a szobába, de bent idegen férfi volt, az anya nem engedte be, agyonverte a gyereket, földhöz verte, miközben kiabálta: „be akarsz-e jönni?” Mindketten, de sokan is látták, hogy elmúlt télen, november-decemberben a kisleány teljes meztelenül, vagy csak egy szál kis ingben, cipő nélkül sokszor délig is kint volt az udvaron és utcán, mert az anya csavargott és nem törődött a gyermekével. Nevezett kisleány az elhanyagolt táplálkozás és gondozatlanság miatt kb. januárban kórházban volt legalább 4-5 hétig.

Férje gépkocsivezető Budapesten, 3-4 hetenként jár csak haza, tudomásuk szerint az apa nem iszákos. Az anya nem dolgozik, erkölcstelen életmódjával szerez pénzt. Az egyik szobáját erre a célra tartja fenn, vagy pedig Á. Ferencné²⁷ Radar 51/b. sz. alatt levő konyhájában fogadja a férfiakat, aki külön e célra átengedi azt. [...]

26 Továbbiakban gyámhatóság.

27 Lásd I. sz. dokumentum: „szesztársa Á.-né”.

4.

1958. július 7.

**A sztálinvárosi gyámhatóságnál M. Zoltánné gyámügyi előadó
által felvett jegyzőkönyv**

Idézés nélkül megjelent N. Mihályné, Sztálinváros, Radar 51/a. sz. alatti lakos és az alábbi panaszát mondta el:

Előadja, hogy lakószomszédja P. Gézánének. P.-né az elmúlt héten két éjjel, illetve hajnali 4 órakor jött haza. Napközben ha otthon is van, soha nem főz két kisgyermekének. Van egy 3 éves kisleánya és egy 12 hónapos leánya. A gyermekek sebesek, tetvesek, elhanyagoltak és sokat éheznek. Az anya a gyermekeket, amikor elmegy, anyjára, a kicsik nagyanyjára hagyja, aki sok esetben nem normális és a gyermekekkel ő sem törődik. P.-né az anyját is sok esetben megveri. P.-né a múlt héten 5 napig Budapestre ment fel egy idegen sofőrrel, taxival. Ez idő alatt a kisgyermek enni nem kaptak, főtt ételt, az öregasszony néha egy kis tejet adott nekik. P.-né a vidámparkba jár, éjjel férfiakat fogad a lakásán, nappal a városban csavarog, a gyermekek piszkosak és éheznek.

Kéri a gyámhatóságot, hogy sürgősen intézkedjék, hogy az ilyen anyánál a gyermekek tovább ne maradhassanak és ifjúság elleni büntett miatt tegyen feljelentést a rendőrségen.

5.

1958. július 7.

**B. Gyulánének, a 26. sz. Állami. Építőipari Vállalat egészségügyi
albizottsága vezetőjének, a Városi Tanács gyámügyi előadójának
környezettanulmánya P. Gézánééről**

1958. július 7-én tett egészségügyi ellenőrzés alkalmával szomorú tapasztalatot észleltem Radar 51/a 8-9. sz. lakásában, ahol P. Gézáné, valamint két kis leánya és édesanyja lakik.

A kisebbik kislány egy éves, akit a tetű valamint a szoba bűze és a piszok szennyeztet. Ugyan úgy a másik kisleányt is, aki most kb. 2 éves lehet.

A nevezett P.-né nem törődik semmivel, csak a korcsmával valamint a férfiakal, akiket a vállalati lakásba fogad és a korcsmába jár velük. A két kislány, valamint az édesanyja éheznek, és mint ahogy említettem, a piszok megeszi. Édesanyja egy kicsikét gyenge, aki nem tud visszaemlékezni semmire, csak arra, hogy állandóan, amikor részeg a lánya, valamint a veje, akkor megverik.

Már többször voltam kint [a] Radarba[n], de bárhova mentem, mindenütt csak P.-nét mondták, hogy nem törődik a két kisgyermekével, éheznek, van amikor elmennek kérni, a nagyobbik kislány, valamint az édesanyja, hogy valamit egyenek.

Nem tudom elképzelni, hogy hogyan lehet ilyen piszkos, részeges és nem túlzok, ha azt mondom, hogy erkölcstelen nő[nél] olyan két kisgyermek, akinek most lenne anyai nevelésre szüksége. De az anyjától már most sem lát jót, csak a rossz életmódot.

Én nagyon kérném Önöket, ha lehetséges, akkor látogassanak Önök is ki hozzá és mondják meg neki, hogy gondozza a gyermekét, valamint a szobáját, mert a gyermeke hogy legyen egészséges, ha a szoba levegője olyan, hogy az ember bemegy, akkor képes azonnal kifordulni, ha nem akar elszédülni.

Nagyon kérem begyék figyelembe a két kislány további fejlődését, mert azokból lehet rendes, becsületes ember, amire a mi Társadalmunknak nagy szüksége lesz és van.

Ha lehetséges, akkor a kislányokat valamilyen állami gondozásba kellene tenni, mert ilyen anyánál nem lehet gyermek. Kár lenne már most belenevelni ilyen rossz életmódot abba a két életrevaló gyermekbe.

Kérem nézzék a gyermekek érdekét és érdemleges intézkedést tegyenek felettük.

6.

1958. július 8.

**A Városi Tanács igazgatási osztálya által kiküldött Z. Lászlóné
környezettanulmánya P. Gézánéről**

P. Gézánéről — lakik Sztálinváros, Radar 51/A. barakkban — a szomszédok elmondják, hogy a lehető legzüllöttebb nő a környéken. Állandóan férfiakkal foglalkozik, eljárnak mulatni, és mikor hazajönnek, 8-10 férfival fajtalanodik és hangozkodik. Szólni már nem mernek neki, mert nekik megy, és olyan borzalmas csúnya szája van, hogy inkább nem szólnak neki semmit.

Édesanyja itt van vele, akit szintén több esetben ütleget.

Két kisgyermek (6 hónapos és 3 éves) nagyon elhanyagolt, tetvesek és piszkosak. A kis arcukon sebet mart a piszok.²⁸

Lakását most ciánozzák a rengeteg tetűtől és a poloskától.

Gyermekeinek és anyjának enivalót nem ad, egész nap éheznek — a szomszédok szoktak enni adni nekik.

A szomszédok álltása szerint férje rendes, csak nem itt dolgozik, hanem valamelyik városba van mint sofőr. Fizetését rendszeresen hazaadja. Mikor hazajön sokat megveri az asszonyt a viselkedése miatt.

Mikor kint voltam náluk a lakást megnézni, nem tudtam a ciánózás miatt. P.-né nem volt otthon. Édesanyja és a két gyermek kint ült a ház előtt. Rettenetes elhanyagolt állapotban és hiányos ruházatban. Hajuk le van vágva a tetű miatt, de a kislánynak így is tele van a feje.

Édesanyja elmondja, hogy őt sokat megveri, enivalót nem hagy otthon nekik, és egész nap csavarog. Mikor hazajön egy-két férfival, bezárkóznak és utána nagy viháncolás közepette elviharzik megint. Ha szól neki, mind hármójukat ütlegetli.

7.

1958. július 8.

A Sztálinvárosi Rendőrkapitányság határozata a nyomozás elrendeléséről P. Gézáné ügyében

A Sztálinvárosi Rendőrkapitányság megvizsgálta a rendőrőrs által 1958. június 19. napján szóval előadott feljelentését, hivatalos feljegyzését, amely azt tartalmazza, hogy P. Gézáné, Sztálinváros, 51/a sz. alatti lakos 1957 szeptember havától munkát igazolni nem tud, és a nap minden időszakában hol az egyik, hol a másik italboltban lehet megtalálni, ahol leittasodik és férfiakat visz a lakására, ahol nemileg közönsül velük.

Nevezett személynek van két gyermeke, akiknek a nevelésükkel és gondozásukkal egyáltalán nem törődik, ami által a gyerekek nélkülözésnek vannak kitéve. A két gyermeket a Gyámügyi hatóság nevelésbe vette, mert a gyermekek, amiért nem lettek gondozva, lebetegedtek.

A rendelkezésre álló adatok bírói úton üldözendő bűncselekmény alapos gyanújára utalnak, ezért figyelemmel a Bp.²⁹ 2. §-ára, a rendőrkapitányság a Bp. 86.

²⁸ Kiemelés az eredetiben.

²⁹ Bp: 1951. évi III. törvény. A büntető perrendtartásról.

§-a alapján úgy határozott, hogy P. Gézané ellen a Hatályos Anyagi Büntetőjogi Szabályok Hivatalos Összeállítása 322. pontjában felvett ifjúság elleni büntette³⁰ elkövetésének gyanúja miatt nyomozást kell folytatni.

[...]

8.

1958. július 10.

A Sztálinvárosi Városi Tanács igazgatási osztályvezető-helyettesének³¹, F. Gyulának feljelentése a Sztálinvárosi Rendőrkapitányság Gyermekvédelmi osztályánál P. Gézané ifjúság elleni büntette tárgyában

A gyámhatóság P. Gézané Sztálinváros Radar 51/A. sz. alatti lakost ifjúság elleni büntett miatt feljeleníti és kéri a Rendőrséget, hogy az eljárást ellene megindítani szíveskedjenek.

30 Hatályos Anyagi Büntetőjogi Szabályok Hivatalos Összeállítása. Az ifjúság elleni büntett kategóriájába esett az iskolaköteles gyermek huzamos időn keresztül való visszatartása az általános iskola látogatásától, amennyiben ez a kiskorú „szellemi vagy erkölcsi fejlődését súlyosan veszélyezteti?”. Továbbá, ha a kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy a kiskorú testi, szellemi vagy erkölcsi fejlődését súlyosan veszélyezteti. A kiszabható maximális büntetés három évig terjedő szabadságvesztés volt. A testi fejlődés súlyos veszélyeztetése már az újszülött, illetve csecsemő vonatkozásában is kifejezhető, a szellemi és erkölcsi fejlődést veszélyeztetni viszont csak a bizonyos életkort és szellemi fejlettséget elért kiskorú viszonylatában lehet. Az elkövetési magatartás a nevelési, felügyeleti, illetőleg gondozási kötelezettségek megszegése. A nevelés mint tervszerű és példamutatáson alapuló hatások sorozata, a gondozás, mint a kiskorú normális testi fejlődésének biztosítása, a felügyelet, mint a folyamatos és szakadatlan ellenőrzés a legkülönfélébb kötelezettségeket öleli fel. Kérdéses volt, de végül ugyancsak a kategóriába sorolták, ha a nevelő a 14. életévét betöltött kiskorú nevelőjével (tanítványával) közöszült. Köteletségzegésnek volt minősíthető például, ha a züllött életmódot folytató szülő a gyermekét rendszeresen és durván bántalmazta, jelenlétében trágár kifejezéseket használt, a kiskorú megfelelő testi fejlődéséhez szükséges ellátásról nem gondoskodott, illetve, ha nem ellenőrizte azt, hogy gyermeke mivel tölti az idejét. A bűntény legkönnyebben akkor volt megállapítható, ha kiskorú a megfelelő táplálás hiányában testileg leromlott. A P.-né elleni eljárás során alkalmazott, ifjúság elleni büntett tényállását az 1952-ben kiadott BHÖ tartalmazza. A Legfelsőbb Bíróság erre vonatkozó jogalkalmazói gyakorlata megtalálható: Büntetőjogi Döntvénytár. Bírósági Határozatok. 1953. október – 1963. október. Összeállította: dr. Egeli László, dr. Halász Sándor, dr. Rác György, dr. Sömjén György. Bp., 1964. 1324–1330. p.

31 Mint elsőfokú gyámhatóságnak.

A hamistanúzás törvényes következményeire való figyelmeztetést megértetem, s a hozzám intézett kérdésre az alábbiakat kívánom előadni.

Kérem mondja el, hogy mióta ismeri P. Gézáné Sztálinvárosi lakost, és milyen nőszemélynek ismeri őt?

Előadom, hogy 1957 november óta ismerem P. Gézánét, mivel a férjemmel együtt ekkor mentem lakni a Radar 51/a szám alá, és közvetlen a szomszédjában lakom neki.

P. Gézáné magaviseletéről annyit tudok elmondani, hogy ő állandóan szórakozni jár, a két gyermeke nevelésével egyáltalán nem törődik, ami abban mutatkozik meg, hogy a két gyermeke letetvesedett. A két gyermekét az édesanyjára bízta, aki saját magára is tehetetlen, nemhogy még a két gyereknek a nevelésével és gondozásával tudna foglalkozni.

P. Gézáné legtöbb esetben mindég hajnalban járt haza, hogy hol és merre volt, azt nem tudom. Több esetben láttam azt is, hogy P.-né lakására férfiak mentek be és ott énekeltek, a férjem szólt be nekik, hogyha a férfiak nem mennek el, akkor a rendőrséget hívassa ki.

Elmondani kívánom még azt is, hogy én a két kisgyereknek több esetben adtam enni, mivel azok nagyon éhesek voltak, mert P.-né egyáltalán a két gyermekkel nem törődött, ahogy azt már említettem is, hogy állandóan szórakozni ment és férfiakal ismerkedett meg.

Én több esetben P. Gézánéhoz bementem, mivel szomszédságában lakom, ahol azt tapasztaltam, hogy többhónapos szennyes a lakásban volt, annak nagyon nagy szaga volt, és a két kisgyermek piszkos, mocskos, és rongyosak voltak. Ezenkívül P. Gézánénak volt egy fogadó szobája, ahol a férfiakat fogadta, az szép tiszta volt.

A férje P.-nének már huzamosabb idő óta nem jön haza, mert hogy a felesége ilyen erkölcsstelen életet él. Mást elmondani nem kívánok, a jegyzőkönyv a vallo-másom szerint helyesen van felvéve, melyet felolvasás után írtam alá.

10.

1958. július 11.

A Sztálinvárosi Rendőrkapitányság határozata P. Gézáné előzetes letartóztatásának elrendeléséről ifjúság elleni bűntett miatt

P. Gézáné a nyomozás adatai szerint alaposan gyanúsítható azzal, hogy a két gyermeke nevelésével és gondozásával egyáltalán nem törődik, ami abban mutat-

kozik meg, hogy nevezett személy 1957. szeptember havától nem dolgozik, és a nap minden időszakában a város területén lévő italboltjaiban lehet megtalálni, ahol leittasodik.

A gyermekeit az utcára zárja ki, akik egész napon át az utcán vannak. A két gyermeke betegséget kapott, s ebből kifolyólag orvosi kezelés alá kellett venni őket. Mindkét gyermeket Állami gondozásba kellett venni, mivel az anya nem törődött nevelésükkel.

A fentiekre tekintettel akként határoztam,

hogy P. Gézáné [...] terhelt ellen a B.H.Ö. 322. pontjába ütköző Ifjúság elleni büntett miatt az előzetes letartóztatását a Bp. 97. §. 1. bek. b-c. pontja alapján elrendelem.

Az ezúttal elrendelt előzetes letartóztatás a Bp. 99. §. 2. bek. értelmében az előkészítő ülésig, de legfeljebb egy hónapig tart, és 1958. augusztus 11-én 17 órakor lejár.

11.

1958. július 8.

A Sztálinvárosi Rendőrkapitányságon S. György rendőrhadnagy által felvett P. Gézáné gyanúsított kihallgatásáról szóló jegyzőkönyv

[...]

Az idézésre megjelent — az előállított gyanúsított — személyes viszonyaira nézve a következőket adja elő:

[...] ³³

c) a felszabadulás előtt mivel foglalkozott? szülői háznál tartózkodott

11. Vagyoni viszonya: felszabadulás előtt: vagyontalan

felszabadulás után: nincs

[...]

13. Képzettsége: IV. elemi

14. Anyanyelve: magyar Ezenkívül beszél még: nem

15. Gyám, vagy gondnok volt-e gyanúsított?

16. Előző büntetések: büntetlen bemondása szerint

33 Korábban már ismertett személyi adatok.

17. A gyanúsítottnál esetleg felismerhető testi, vagy szellemi fogyatkozás: nincs

Gyanúsított, akit figyelmeztettem védőválasztói jogára, felvilágosítom a védő kirendelésnek módozatairól és az ingyenes védelem esetéről, kijelenti: ingyenes védő kirendelését kérem.

Gyanúsított az ügygel kapcsolatban a következőleg nyilatkozik:

Határozat: a terheltkénti felelősségrevonásról.

A rendelkezésre álló adatokból megállapítható, hogy P. Gézáné [...] a két gyermeke nevelésével, gondozásával egyáltalán nem törődött, amelyből kifolyólag a két gyermeket gyógykezelés alá kellett venni, mivel a nevelésük elhanyagolt lett.

Ezért P. Gézáné terheltkénti felelősségrevonását a Bp. 91.-b. §-a alapján elrendelem.

[...]

Kérem mondja el életkörülményeit:

Parasztszülők gyermeke vagyok, mert édesapám állandóan cseléd volt Vaja községben uraságoknál. Édesapám földdel nem rendelkezett, sem felszabadulás előtt, sem felszabadulás után. Édesapám nem él, 1954-ben halt meg. Édesanyám él, aki velem együtt Radar 51/a. szám alatt lakik. Édesanyámnak vagyona nincs, nem is volt.

A IV. elemi iskolát Vaja községben végeztem el, és amikor iskoláimat elvégeztem, a szülői háznál tartózkodtam 20 éves koromig, ahol szüleimnek segédkeztem. 1954. augusztus 5-én férjhez mentem P. Gézához, akivel jelenleg is törvényesen együtt élünk és törvényes házasságunkból kifolyólag két leánygyermek született. Éva 3 éves, Judit 1 éves. 1955. augusztus 4-én a férjemmel együtt Sztálinvárosba kerültem. A férjem a 29/2. Út-Vasútépítő Vállalatnál, mint gépkocsivezető – aki jelenleg kiküldetésben van Budapesten. Erzsébet 30 éves nővérem, aki Vaja községben él a férjével együtt. Férjének foglalkozása: földműves.

Kérem nyilatkozzék a terheltkénti felelősségrevonásról szóló határozatban terhére rótt bűncselekmény elkövetésével kapcsolatban:

Előadom, hogy amikor a férjemmel együtt Sztálinvárosba kerültem, akkor én is dolgoztam az Út- és Vasútépítő Vállalatnál, mint ételkiosztó, 1957. augusztus 10-ig. A Vállalatot én azért hagytam ott, mivel terhes voltam és amikor a Vállalat elment Sztálinvárosból, akkor szültem, és én a Vállalattal elmenni Pécsre nem

akartam. A férjem szintén ennél a vállalatnál dolgozik, mint gépkocsivezető, de Ő nem Sztálinvárosban van, hanem Budapesten.

Kérem mondja el, hogy a két gyermek nevelésével, gondozásával miért nem tördött és miből adódott az, hogy a két gyermekét a csecsemőotthonba kellett be szállítani kezelés végett?

Erre a kérdésre előadom, hogy amikor az Éva kislánnyal a kórházban feküdtem, megtudtam, hogy a férjemnek van egy nőszemélye, akivel a férjem nemi viszonyt folytatott. Engem ez nagyon bántott, és ettől az időtől kezdve a férjemmel állandóan veszekedtünk és verekedtünk is. A férjem a nővel nem hagyott fel, hanem az első nőn kívül volt több nője is. Mivel az én férjemnek nőjei voltak, ez engem nagyon bántott, ahogyan azt már említettem is, és elhatároztam, hogy a bánatot valami úton-módon felejtani tudjam, én is elmentem állandóan szórakozni és könnyelműn vettem fel az élet sorsát, nem gondolva arra, hogy amikor én szórakozom, akkor a két gyermekemet ki fogja nevelni, ki fogja őket gondozni. Azt számban nem tudom megmondani, hogy hány esetben mentem el egyedül, valamint barátnőjeimmel szórakozni, de nagyon sok esetben elmentem és ilyenkor a két gyermekemet mindig a 68 éves édesanyámra, aki nem hall, aki nem lát, arra bíztam nevelésüket. Beismerem azt, hogy az édesanyám koránál fogva a két gyermeket nem tudta olyan gondozásban és nevelésben részesíteni, mint ahogy azt kellett volna, vagy ahogy azt én részesítettem volna, és ebből kifolyólag adódott az, hogy én mindig szórakoztam, és a két gyermekem nevelésével senki nem tördött, ami által a két gyermekem letetvesedett, lepiszkosodtak és, hogy Őket csecsemőotthonba kellett gyógykezelés végett szállítani. Tagadom azt, hogy én a két gyermekemnek főtt ételt ne adtam volna, vagy Őket az utcára kizártam volna akkor, amikor én elmentem szórakozni.

Kérem mondja el, hogy hány esetben tért haza illuminált állapotban?

Azt megmondani nem tudom, hogy hány esetben tértem haza illuminált állapotban, de nagyon sok esetben előfordult, mert ha én megiszok két féldeci rumot, vagy kevertet, akkor az nekem megárt.

Kérem mondja el, hogy hány esetben vitt férfit a maga lakására és ott a férfiakal hány esetben érintkeztek nemileg?

Azt beismerem, hogy több esetben hívtam férfiakat lakásomra, de volt olyan eset is, amikor nem kellett a férfiakat hívni, hanem Ők minden hívás nélkül megjelentek, akikkel elszórakoztam és elbeszélgettem velük, de azt tagadom, hogy én az ott tartózkodó férfiakal nemi viszonyt folytattam volna. Tagadom azt is, hogy én a

két gyermekemet az utcára kizártam volna és azokkal nem törődött volna senki. Beismerem, hogy az én viselkedéssel és szórakozással kapcsolatosan a két gyermek nevelését és gondozását elhanyagoltam, amiben bűnösnek érzem magam, mert ha én nem mentem volna szórakozni és ha a két gyermek nevelését és gondozását biztosítottam volna, akkor nem történt volna meg, hogy a két gyermekem letetvesedik és Őket csecsemőotthonba kell szállítani.³⁴

Mit kíván védelmére elmondani?

Védelmemre elmondani semmit nem kívánok.

A jegyzőkönyvet minden kényszer és fenyegetés nélkül tettem meg, amelyet felolvasás után írtam alá.

12.

Miskolczi Miklós „Vád: ifjúság elleni büntett” című cikke a Sztálinvárosi Hírlap 1958. július 18-i számában P. Gézánéről

Aki az utcán, vagy csak látásból ismeri P. Gézánét, fiatal, csinos, ápolt nőt lát benne. Radari szállása azonban más képet fest róla. P.-né két gyermek anyja. Férjétől már régen külön él, és nagyon régóta nem dolgozik. A kétszobás szállás-lakás egyik ajtaján kopogunk. Az ajtóval együtt kitarul P.-né igazi arca. A sepretnen kőpadlón a mezítelen, két és fél éves Évike csúszkál. Szép, göndör szőke haján tetvek mászkálnak. Kiütéses testét nagy legyek lepik. A sarokban deszka dikón fekszik nagymamája, P.-né édesanyja, rútol megfosztva hajától, karja közt a 12 hónapos Juditkával. A tűzhelyen, ahol már hónapok óta nem égett a tűz, mosogatótál áll. Benne mosogatólé, aminek korára csak a tetején lévő ujjnyi penész enged következtetni.

A szobában kibírhatatlan a bűz. Az ablak beszögezve, levegő egyáltalán nem, fény is csak a poros üvegen keresztül talál utat a szobába.

Nincs itthon a lányom – mondja a 65 éves öregasszony megtört hangon, aztán visszahanyatlik az ágyra. Éhségtől elgyötört testét a félelem rázza meg. Zokog. Fél, mert ha árulkodik, a lánya csúnyán összerugdossa.

A piszkos konyhaszekrény ajtaja nyikorogva fordul ki sarkából és elénk tárja összes kincsét. Rossz pléhbögrében egyujjnyi penészes zsírt, egy fél kilóra való

³⁴ Az eredetiben a bekezdés mellett kézírással egy nagy kérdőjel található.

száraz kenyeret látunk. A felső polcon egy pár könyv hever. Oravecz Paula: Petri Anna, Karinthy: Csodapók, Móricz: Pillangó című kötetek.

Ki olvassa ezeket a könyveket?

Az öregasszony felül, zavaros szemének könnyein át ránk néz. — Margit, a lányom hozta, de nem olvassa. Pedig ráférne.

Az egyik sarok függönnyel van takarva. Félre rántjuk és megoldódik az elviselhetetlen bűz titka. Szennyes holmik, ételhulladékok a földön. Itt hever a 12 hónapos csecsemő egyetlen pelenkája mosatlanul, árasztva magából a lelketlen anya minden bűnét. A beszűrődő fényben hatalmas poloskák rohannak, keresve a sötétet, a kis, ágynak nevezett bűzbarlangból ujjnyi kukacok nyújtogatják nyakukat.

Lassan minden kiderül. P.-né „nagystílű” életet folytat. Éjszaka jár haza, dorbózol, kései férfi vendégeket fogad. Egyik kedden személyautó állt meg a ház előtt. Margitka elegánsan beszállt és csak vasárnap este jött vissza. Ekkor átöltözött, kicsípte magát és hajnalban került elő ismét. Mikor a gyerekek enni kértek, megrugdosta őket reggeli gyanánt, aztán eltűnt a tiszta, vagy ahogy a szomszédok nevezik: kéjszobába, kipihenni fáradalmait. Ablaka gondosan be van papírral szögezve, lámpaernyőjén kis rózsaszín rongydarab kelt „mennyei” hangulatot. Tompa illat járja át az egész szobát. Olyan, amelyet csak a költő kifejezésével lehet érzékeltetni: „elhamarkodott szeretkezések szaga...” A falon kis toalettpolc. Rajta drága rúzsok. Tosca kölni, rúzsos rongydarabok. Alatta kézzel kivarrt falvédő: „száll a madár ágról ágra...” Milyen stílusos felirat...

Az egyik ágy vetetlen. A másik úgy-ahogy le van takarva.

— Itt alszik?

— A lányom, meg ha hív magához valakit, akkor az — mondja az öregasszony és lehajol összeszedni a szétdobált női fehérneműket. Talán mosni akarja. Huszonhárom éves lánya helyett ő görbíti hátát a mosóteknő fölé.

A virágállványon lévő tépett kép szinte fásultan nézi a vetetlen ágy világoskék paplanját.

— Géza, a vejem — szólal meg halkán az öregasszony — és ki tudja, talán lánya esküvőjére, vagy az első unoka keresztelőjére gondol, mert egy pillanatra kisimulnak a ráncai. És a fényképről az egykori boldog vőlegény, házassága után pár évvel kénytelen végignézni felesége feslett ocsmányságait. Mekkora cinizmus lakik ebben a nőben, aki a szomszédok, gyermekei, anyja előtt férfi vendégeket visz a szobájába és mint aki megteszi kötelességét, belülről rázárja az ajtót.

És míg ő bent a szobában világát éli vendégeivel, addig anyja és gyermekei a tetvek, poloskák és kukacok „társaságában” töltik egymás után a szörnyű éjszakát.

De most vádolnak. Vádol a kopaszra nyírt, megfélemlített, kiéheztetett hatvanöt éves anya, vádol a két és fél éves, szöszeke hajú kislány, aki boldogságra jött világra,

akinek testét a szenny, a bűz fölmarta, vádol a tizenkét hónapos csecsemő, akinek állami gondozása előtt egy ócska vászondarabból, spárgával kötött derekára ruhácskát az anyja, vádolnak a megzavart álmú szomszédok, akik az éhező gyerekeknek kenyeret nyújtottak és vádat emel maga a társadalom.

A lelketlen anya a bíróság előtt felel majd tetteiért.

13.

1958. július 18.

A Sztálinvárosi Rendőrkapitányság bűnügyi osztályán készült jegyzőkönyv B. Józsefné tanú kihallgatásáról

A tanú neve: B. Józsefné (sz.: H. Ilona, 1927.[...] -én, Kisbajom), fogl.: htb., áll.lakh.: Sztálinváros, Radar 51/b.

[...]

Előadom, hogy 1956 óta lakom Radar 51/b számú barakkban férjemmel és a családommal együtt. Ettől az időtől kezdve ismerem P. Gézánét, mivel közvetlen szomszédságában lakom. P. Gézáné magaviseletére vonatkozóan annyit tudok elmondani, hogy ő egész nap, valamint egész éjjel szórakozni járt a barátnőjével és ilyenkor a két gyermekét 68. éves édesanyjára hagyta, aki még saját magára is tehetetlen, az idős koránál fogva. Több esetben láttam azt, hogy mikor P.-né elment szórakozni, nagyobbik kislányát kizárta az utcára, aki egész napon át kint volt, és a kislány nem volt felöltözve, rongyos és piszkos volt. Előfordult több esetben az is, hogy én adtam a kislánynak ennivalót, mivel nagyon éhes volt, de ezenkívül a többi lakók is adtak a kislánynak ennivalót, mert látták azt, hogy a kislány éhes. Mivel P.-né állandóan szórakozni járt és a két gyermeke nevelésével és gondozásával nem törődött, ebből az adódott, hogy mindkét gyermeke letetvesedett és ebből kifolyólag a 2 gyermek kiütéses betegségét kapott és ezért őt kórházba kellett szállítani. Én nem mertem P.-néhoz bemenni, mivel tudtam azt, hogy tetvesek, mert félttem attól, hogy én is a tetűt elkapom.

[...]

14.

1958. július 18.

**A Sztálinvárosi Rendőrkapitányság bünyügyi osztályán készült jegyzőkönyv
B. Árpádné tanú kihallgatásáról**

A tanú neve: B. Árpádné (1921. [...] -én, Budapest) fogl.: forg. szolg. tevő, áll. lakh.: Radar 51/b.

[...]

Előadom, hogy 1957. január 27-től lakom Radar 51/b számú barakkban, ahol férjemmel és a családommal lakásunkkal szemben lakik P. Gézáné is, és én P. Gézánéttől az időtől kezdve ismerem. P. Gézáné magaviseletére vonatkozóan elmondani kívánom, hogy állandóan az italboltokat járja, ahol leittasodik és részegen jön haza és ilyenkor a két gyermekével egyáltalán nem törődött, azok az utcára voltak kizárva, a kisebbik az nem, hanem csak a nagyobbik kislány. Láttam azt is, hogy a két kislány gondozása nem kielégítő, mert a két kislány mindig piszkos, rongyos, tetvesek voltak, és legtöbb esetben az utcán a nagyobbik kislány meztelesen járt. Több esetben előfordult az is, hogy éjszakának idején az én lakásomban kopogtattak a férfiak, s többek között az egyik férfi az ablakomon beszélt, hogy én vagyok az, aki magának a múltkor is 100 forintot adott. Én azonnal kimentem és felelősségre vontam az illetőt, hogy kinek adott 100 forintot és ekkor látta meg az illető személy, hogy nem arról a Margitról³⁵ van szó, akit ő keresett, mert a férfi személy mondta nekem, hogy azt a Margitot keresi, akinek két kisgyermek van. Utána a férfi személy [elment], hogy hova, azt nem tudom. Ebből következtettem azt is, hogy P.-né ellenszolgáltatás ellenében férfiakkal is közösült.

Még elmondani kívánom azt, hogy úgy a két kislány, mint a kislányok nagymamája betetvesedett azért, hogy P.-né soha nem takarított, a két kislányra soha nem mosott, mert mint már említettem is, hogy ő állandóan az Italboltokban volt és ott szórakozott. Én nem mertem bemenni P.-né lakására, mert attól félttem, hogy tetűt kapok. A tetveségből kifolyólag P.-nének az édesanyja haját is levágták, valamint az egész lakást fertőtlenítették, mely közegészségügyből kifolyólag kifogás alá esett. Még elmondani kívánom azt, hogy én a nagyobbik kislánynak több esetben adtam enni valót, mert mindig odajött hozzám, habár ő kérni nem kért, de én tudtában voltam annak, hogy ő éhes. Az enni valót úgy adtam oda, hogy a kislánynak az édesanyja nem lássa meg, mert ha meglátta volna, akkor a kislányt az édesanyja megverte volna. Mivel P.-né magatartása tűrhetetlenné vált a Radar területén, ezért

35 Eredetiben bekarikázva.

én személyesen bementem a tanács gyámügyi előadójához, hogy intézkedjenek P.-né eltávolítása érdekében.

Mást az ügyre vonatkozóan elmondani nem kívánok, a jkv. a vallomásomnak megfelelően van felvéve, melyet elolvasás után írtam alá.³⁶

15.

1958. július 18.

A Sztálinvárosi Rendőrkapitányság bűnügyi osztályán készült jegyzőkönyv B. Gyuláné tanú kihallgatásáról

A tanú neve: B.³⁷ Gyuláné (sz.: Sz. Sarolta, 1935. [...] -én, Gyula) áll. lakh.: Sarkad, Úttörő u. [...] Id. lakh.: Sztálinváros, Sztálin út 29.

[...]

Előadom, hogy 1956. augusztus havától vagyok adminisztratív dolgozó, de ezenkívül mint egészségügyi albizottsági vezető is vagyok. Ennél a munkakörömnél fogva ellenőrzést szoktam gyakorolni Radar és Déliváros területén lévő szállásokon és családoknál. A Radar területén lakó P. Gézánénál három esetben tartottam ellenőrzést, és az ellenőrzés során igen szomorú esetet tapasztaltam, mert a kisbik lány, Judit le volt szakadva az ággal együtt, és alatta fehér színű kukacok voltak. Ugyancsak a másik kislány az Éva nevezetű kislány piszkos, rongyos és sebes kiütések voltak rajta. A tapasztaltakra a két gyermek édesanyja figyelmét felhívtam, hogy a gyermekeit tartsa tisztán, valamint tűrhetetlen ez az állapot, ahogy ő a két gyermekét neveli, amire azt válaszolta, hogy én azzal ne törődjek, mert nem az enyém a gyerek, és ő úgy neveli a két gyermekét, ahogy akarja. Az ellenőrzésem során tapasztaltam azt is, hogy P. Gézánének a lakása nagyon piszkos volt, amiből kifolyólag a tetvek is megteremtek, ami egészségügyi szempontból kifogás alá esett. Én az észleletről készítettem jkv.-t és azt a gyámügyi előadónak küldtem meg, hogy amit én tapasztaltam, abba azonnal az intézkedést tegye meg, mert tovább ez tűrhetetlen. A gyámügyi előadó nem sok idő után értesített engem, hogy a két gyermeket állami gondozásba vette, és ugyancsak egyidőben értesítette a Szűrőállomás vezetőjét, hogy P.-né lakására menjenek ki és a szükséges fertőtlenítést végezzék el, mivel a lakásuk tetűvel és poloskával volt tele. Én érdeklődtem a kör-

36 Az utóbbi mondat az eljárás szabályos lefolyását bizonyító passzusként minden tanúkihallgatási jegyzőkönyvben szerepel. A forrásközlés során a továbbiakban ennek ismételt közlésétől ctektünk.

37 Eredetiben „V.”-ként elírva.

nyékbeli lakóktól, akik elmondották nekem, hogy P. Gézáné állandóan, a nap minden időszakában hol az egyik, hol a másik italboltban tartózkodik, ahol leittasodik és utána férfiakkal ismerkedik meg, és a férfiakat a lakására hívja. Elmondották még a lakók azt is, hogy amikor P. Gézáné elmegy szórakozni, akkor a két gyermekét a 60. éves édesanyjára hagyja, aki saját magára is tehetetlen, mert tudomásom szerint az édesanyja nagyot hall és nem lát.

[...]

16.

P. Gézáné terhességi törzslapja, melyet bizonyítékként csatoltak a nyomozás anyagához

Terhes anya törzslapja

Név és leánynév: P. Gézáné

Szül. év: 1934. Foglalkozás: htb.

Lakás: Pipacstelep.

Első vizsgálat ideje: 1955. augusztus 23.

Előző terhességek: 1954. Vetélés. 5 hó ab.[?]

Családi terheltség: -

Eddigi betegségek, műtétek: -

Utolsó menses: 1955. II. 28.

Első magzatmozgás: 1955. VII. 6.

Szülés várható ideje: 1955. XII. 4.

Testsúly: 57,5 kg

[...]

[három orvosi vizsgálat: IX. 23; X. 14; X. 21. nem állapít meg rendellenességet]

Leszült: 1955. XI. [...]

17.

P. Gézáné nagyobbik gyerekének törzslapja, melyet bizonyítékként csatoltak a nyomozás anyagához

Csecsemő, kisgyermek törzslapja

Név: P. Éva

Anyja neve: K. Anna htb.

Szül. hely., év, hó, nap: Sztálinváros, 1955. november [...]

Apja neve: P. Géza, Út-Vasútép. gépkocsi vezető
Szülők lakcíme: Pipacs-telep. Radar 51/a. 8. lakás.

A születés helye: intézetben.

Tbc., Lues., Alkohol: [sem az apánál, sem az anyjánál nincs]

Születési súly: 3200 g

Terhességek száma: 2

Élveszülött: 1

Halvaszülött: -

[...]

Jelen állapotok 1956. V. 7-én, 5 hónapos korban:

Testsúly: 6550 gr. [a többi jellemző is rendben ill. ép]

Tápláltság: kp.

Orvosi utasítás: Muter (sic!) rendszertelenül táplálja. Étrendi előírások.

[...]

Látogatás, kor, táplálás, lelet, előírás:

[...]

1956. III. 28. Három és fél hónapos. Anyatej + alma. Fejlett, gondozott. Tanácsadásra!

1956. VIII. 7. 8 hónapos. Főzelékek, tej, kávé. Sápadt, urticariás³⁸. Tanácsadásra!

1956. IX. 24. 10 hónapos. Kisedkoszt. Sovány, igen sápadt. „D” vitamin ajánlva. Szülők különváltan élnek, anya erkölcstelen életet él, gyermekkel nagymama van, igen elhanyagolják és még egy gyereket fogadtak gondozásra 300 forintért, de az is igen elhanyagolt, gondozatlan. Ételt igen rendszertelenül kapnak, a csecsemő főzeléket nem kap, csak tejet. Anya gyakran részeg. Gyámügyi osztály felé jelenteni.

[...]

1957. IV. 10. Másfél éves. [Táplálék] felnőttkori, jó étvágyú, élénk, széklet kétszer naponta, bőre rendben, nagymama gondozza, egyedül jár, beszélni kezd. 12 foga van. Rossz higiéniai környezet. A gyermek öltözete nem tiszta. [Előírás:] vitamindús táplálkozás.

1957. V. 17. Másfél éves. [Táplálék] felnőttkori. Jó étvágyú. Jó színe van. 12 foga van. Kutacs³⁹ fél ujjnyi. Egyedül megy. Nagyogva beszél. Tan[ulmányozás]ra

38 Csalánkiütéses

39 A gyermek feje lágya.

berendelve. D vit[amin] javasolva. A mama gravid⁴⁰ alhasi fájdalmai vannak. Nehezen kezd beszélni a gyerek.

X. 11. Felnőtt tápl[álék]. Jól fejlett, egészséges. Tetves volt, fertőtlenítették. Piszkos, rendetlen. Higiénia[őr] [gondoskodni].

X. 15. Felnőtt tápl[álék]. Jár, beszél, mocskos, gondozatlan. Fokozott higiénia.

X. 25. Az anya influenzás. Vele egy ágyban fekszik, egy pohárból isznak. Gondozatlan. Külön pohár.

XII. 18. Felnőtt tápl[álék]. Fejlődik, beszél, jár.

1958. I. 27. 2 éves. Heine-Medin⁴¹ gyanúval Budapestre szállították.

III. 27. Itthon van. Jobb lábát húzza, ellenőrzésre jár.

18.

1958. július 19.

A Sztálinvárosi Rendőrkapitányságon készült jegyzőkönyv a nyomozás anyagának ismertetéséről P. Gézáné terhelt előtt

S. György r. hdgy. elvtárs ismerteti a terhelt előtt az 1958. július 18-án a fenti szám alatt nyomozást befejezetté nyilvánító határozat tartalmát és a Bp. 135. §. 1. bek. értelmében figyelmezteti a terheltet, hogy a nyomozás iratait megtekintheti, a nyomozás anyagára észrevételeket tehet, és a nyomozás kiegészítését indítványozhatja.

A terhelt kijelenti; a nyomozás anyagába betekíteni kíván és ezután a terhelt az összes nyomozás anyagát megtekintette, s az alábbi észrevételeket tette:

1./ B. Zoltánné azon tanúvallomása nem fedi a valóságot, hogy ő azt állítja, hogy az én gyermekem ment ő hozzá enni.

2./ B. Józsefné azon vallomása nem fedi a valóságot, hogy én Á. Ferencné szobájába vittem volna férfiakat és ott velük nemileg közösültem volna. Az sem fedi a valóságot, hogy én a gyermekemet össze-vissza rugdostam volna azért, hogy őt a szobába nem engedtem volna be.

Egyéb észrevételem nincs, senkinek a kihallgatását nem kérem, a jegyzőkönyvet a felolvasás után írtam alá.

40 Terhességi. P.-né második gyermeke, Judit 1957 júliusában született.

41 Gyermekbénulás, gyermekparalízis. A Radarban több gyermek is megkapta, többek közt a közelben elhelyezett személtételep miatt.

19.

1958. július 24.

Sztálinvárosi városi és járási ügyészség vádirata P. Gézáné ellen

Ifjúság elleni büntett miatt P. Gézáné ellen indított bűnügyben
vádolom

Az 1958. július 8-tól rendőri őrizetben, 1958. július 11-től előzetes letartóztatásban lévő P. Gézáné ([...], jelenleg a székesfehérvári megyei börtönben lévő) terheltet

a BHÖ. 322. pontjában foglalt ifjúság elleni büntettel az alábbi tényállás alapján.

P. Gézáné terhelt paraszt szülők gyermeke. Édesapja a felszabadulás előtt gazdasági cseléd volt. 1954-ben férjhez ment P. Gézához, házasságukból két gyermek született, 1955 óta lakik Sztálinvárosban.

P. Gézáné férje Budapesten dolgozik, mint sofőr, és hosszabb időközönként jön csak haza. P. Gézáné a nevelésére bízott gyermekeiről nem gondoskodik. Ő maga eljár szórakozni, egész nap csavarog, leittasodik, este pedig lakásán férfiakat fogad. Ezen idő alatt gyermeke 68 éves édesanyjára van bízva, aki idős, tehetetlen öregasszony, aki a terhelt beismerése szerint is nem lát és nem is hall. Gyermekeinek a nevelésével egyáltalán nem törődik. A tanúk vallomása szerint több esetben előfordult, hogy míg P.-né szórakozott, nagyobbik kislánya hidegebb időben is teljesen meztelenül, vagy egy kis ruhában volt egész napokon át az utcán. A gyermek táplálkozásával sem törődött. A gyermeknek a szomszédok adtak enni, olyan esetben, mikor P.-né züllött életmódját folytatta. Lakása is elhanyagolt, piszkos és férges (iratoknál lévő fénykép). P.-né éppen ellenkezőleg, mint ahogy gyermekeit neveli, magát cicomázza, állandóan szórakozik és azon szoba, amelyben vendégeit fogadja, aránylag tiszta. Több esetben, mikor részegen tér haza, gyermekeit és saját édesanyját is bántalmazza. P.-né ezen magatartása miatt különböző szervekhez érkeztek bejelentések. P.-né két gyermekét a rácalmási csecsemőotthonba kellett szállítani, az orvos megállapítása szerint mindkét gyermek rosszul táplált, elhanyagolt, piszkos. Saját maga is beismeri, hogy saját szórakozása miatt a két gyermekének nevelését és gondozását elhanyagolta.

A bűncselekmény elkövetését terhelt beismerésén kívül a tárgyaláson kihallgandó tanúk vallomásával, az iratok közt lévő orvosi jelentésekkel, valamint a becsatolt fényképekkel megnyugtató módon bizonyítom.

Az eljárás lefolytatására a Bp. 22. és 24. §. (1) bekezdése értelmében a sztálinvárosi városi bíróságnak van hatásköre és illetékessége.

Bejelentem, hogy az ügy tárgyalásán részt kívánok venni.

Indítványozom, hogy a városi bíróság terhelt előzetes letartóztatását az első fokon hozandó érdemleges határozatig hosszabbítsa meg.

Dr. K. István sk. v. és j. ügyész

20.

1958. augusztus 1.

S. György rendőrhadnagy jelentése a Sztálinvárosi Rendőrkapitányságnak a P. Gézáné ellen lefolytatott pótnyomozásról

Jelentem, hogy P. Gézáné ifjúság elleni eljárás ügyében a pótnyomozást lefolytattam, amelynek során az alábbiakat állapítottam meg.

A nyomozásom során P. Gézáné erkölcsi és vagyoni bizonyítványát beszereztem, amelyet az elfekvő ügyiratokhoz csatoltam. P. Gézáné idegen férfiakkal való kapcsolatát tisztáztam, és megállapítottam azt, hogy nevezett személy igen sok férfival tartott ismeretséget, de a nyomozásom során olyan tanút felkutatni nem tudtam, aki P.-néra olyan tanúvallomást tett volna, hogy ő férfiakkal nemi viszonyt folytat ellenszolgáltatás ellenében.

Nemi viszonyt folytatott P. Gézáné a férfiakkal, de nem ellenszolgáltatásért. Természetes az a körülmény, ha egy férfivel P.-né megismerkedett, akkor az a férfi udvariasság szempontjából fizetett neki, és utána szerelemből nemileg közösültek.

A nyomozásom során B. Árpádné által ismeretlen férfiszemélynek a hollétét megállapítani nem tudtam, aki tévedésből B. Árpádnéhoz kopogtatott be, majd hivatkozva arra, hogy én vagyok az aki 100 Ft-t adott.

Ügyszintén B. Árpádné sem tudta az illető férfiszemélynek a nevét megmondani. Megállapítottam továbbá azt, hogy P. Gézáné még jelenleg is törvényes felesége P. Gézának, aki kiküldetésben van Budapesten, és ő állandóan küldött a felesége részére pénzt, hogy úgy saját magát, mint a két gyermekét nevelje. Jó lehet, hogy P. Gézáné, amit a férjétől kapott pénzt, azt nem a két gyermeke nevelésére fordította, hanem abból szórakozott, s ebből kifolyólag hanyagolta el a nevelésére és gondozására bízott két gyermekének a nevelését.

A szomszédok kihallgatását jegyzőkönyvileg nem tartottam érdemesnek, mert konkrétan nem tudták azt megmondani, hogy P. Gézáné amikor férfiakkal közösül,

akkor fizetnek-e neki vagy nem, a szomszédok csak azt látták, hogy P. Gézáéhoz sűrűn járnak a férfiak.

Megjegyzés: Megjegyezni kívánom, hogy amikor az első nyomozási teendőket végeztem, már akkor kezdtem foglalkozni a titkos kéjelgés és közveszélyes munkakerülés körülményeivel, de mivel akkor sem tudtam dokumentumokkal kellőképpen bizonyítani, így ifjúság elleni büntett miatt indult eljárás nevezett személlyel szemben.

[...]

21.

P. Gézáné sógorának, P. Lászlónak levele a Sztálinvárosi Városi Bírósághoz

Tisztelt Bíróság!

Azzal a kéréssel fordulok a Tisztelt bírósághoz, hogy legyen szíves értesíteni P. Gézáné „szül.: K. Margit” féle tárgyalás időpontjáról értesíteni bennünket, mert sajnos csak az újságból szereztünk tudomást az ő családi életükről és az egész ügyről.

Az újságcikk megjelent a „Sztálinvárosi Hírlap”-ban 1958. július 18-án az alábbi címmel: „Vád: ifjúság elleni büntett”, aláírás: Miskolci Miklós.

Ismételten kérem a bíróságot, hogy a tárgyalás időpontjáról kellő időben értesíteni szíveskedjen, mert mivel P. Géza édestestvérem és így az ügy engem is nagyon érdekel, mivel a két gyereknek a jövőjéről is szó esik.

Tisztelettel:

P. László

[...]-i P. TSz. agronómusa

cím: P. László, Vaja, Szabolcs megye.

22.

1958. augusztus 11.

A Sztálinvárosi Rendőrkapitányság bűnügyi osztályán készült jegyzőkönyv B. Árpádné tanú kihallgatásáról

A tanú neve: B. Árpádné (Sz. Margit) Bp., 1921. [...] -én született, férjezett, forgalomirányító. Áll. lak.: Sztálinváros, Radar 51/b.

[...]

Előadom, hogy Á. Ferencné az én folyosómon lakott, aki igen szoros kapcsolatot tartott P. Gézáné sztálinvárosi lakossal. Én igen sok esetben láttam azt, amikor P. Gézáné és Á. Ferencné elment férfiakkal együtt szórakozni, és mindég férfiakkal jöttek haza.

Én személyesen láttam azt, amikor P. Gézáné és Á. Ferencné a konyhahelyiségben három esetben különböző férfi személyekkel mentek be, de ezeknek a férfiszemélyeknek a nevüket megmondani nem tudom, hogy őket hogy hívják. Hogy a konyhahelyiségben P. Gézánéval a férfiak mit csináltak, azt nem tudom. Ezenkívül én még több esetben is láttam, amikor P. Gézánéhoz férfiak bejártak, de ezeknek a nevüket sem tudom megmondani.

Még annyit kívánok elmondani, hogy 1958 május havában, az egyik napon, éjjel 24 óra tájban az ablakomon bezörgettek és kiszóltam, hogy ki az, mire a férfi személy azt mondta, hogy én vagyok Margitka, aki magának a múltkor 100 Ft-t adtam. Én azonnal kimentem és akkor a férfi személy felismert, hogy nem én vagyok a P. Gézáné, bocsánatot kért és utána elment, mert én megmutattam, hogy hol lakik P. Gézáné. Ez a férfi személy engemet P. Gézánéval össze téveszthetett, mert az én keresztnévem Margit és a P.-nének a keresztnéve is Margit. Hogy ez a férfi személy ki volt, vagy hogy hívják, azt nem tudom. [...]

23.

1958. augusztus 11.

A Sztálinvárosi Rendőrkapitányság bűnügyi osztályán készült jegyzőkönyv B. Józsefné tanú kihallgatásáról

A tanú neve: B. Józsefné (H. Ilona), Kisbajom, 1927. [...] -án született, férjezett, htb. Áll. lak.: Sztálinváros, Radar 51/b.

[...]

Előadom, hogy az én lakásom Radar 51/b. sz. alatt van. Az én lakásom ajtaja P. Gézáné ablakaira néz, és innét tudom azt, hogy P. Gézáné milyen életet élt.

Azt személyesen nem láttam, hogy P. Gézáné lakásába mikor mennyi férfi tartózkodott, hanem azt, amikor P. Gézáné elment, akkor mindég különböző férfiakkal ment, és amikor jött haza, akkor is mindég különböző férfiakkal jött haza.

Hogy a férfiakkal nemileg közösült-e P. Gézáné, azt nem tudom, mert nem láttam. Még annyit kívánok elmondani, hogy P. Gézáné igen jó viszonyban volt a szomszédokkal, Á. Ferencnével, aki szintén olyan nő volt, mint P.-né, de ő már nem lakik itt Sztálinvárosban. P.-né a férfiakat legtöbb esetben az Á. Ferencné

konyhájába vitte be, de hogy ezek a férfiak hogyan néztek ki, arra pontosan nem tudok visszaemlékezni, mert nagyon sokan voltak. [...]

24.

1958. augusztus 11.

**A Sztálinvárosi Rendőrkapitányság bűnügyi osztályán készült jegyzőkönyv
P. Gézáné édesanyjának, K. Sándornénak tanúkihallgatásáról**

A tanú: K. Sándorné (O. Rozália), Vaja, 1895-ben született, özvegy, htb. Áll. lak.: Vaja, Tanya. Id. lak.: Sztálinváros, Radar 51/a. Jelenleg a Sárosdi Szociális Otthonban van. [...]

Megértettem S. György rny. hdgy. elvtárs azon figyelmeztetését, hogy a leányomra, P. Gézánéra nem vagyok hajlandó [köteles?] tanúvallomást tenni.

A figyelmeztetést megértettem, a leányomra nézve tanúvallomást egyáltalán nem akarok tenni. [...]

[A tanú aláírása helyén három kereszt szerepel, ami arra enged következtetni, hogy nem tud írni.]

25.

1958. augusztus 11.

**A Sztálinvárosi Rendőrkapitányság bűnügyi osztályán készült jegyzőkönyv
N. Mihályné tanú kihallgatásáról**

A tanú: N. Mihályné (B. Katalin), Paks, 1914. [...] -én született, férjezett, segédmunkás. Áll. lak.: Előszállás Puszta, id. lak.: Sztálinváros, Radar 51/a. [...]

Előadom, hogy 1957 november havától ismerem P. Gézánét, mivel közvetlen a szomszédom, és én mindent láttam, hogy P. Gézáné milyen életet élt.

P. Gézáné, mivel a férje nem volt itthon, állandóan szórakozni járt, és mindig férfikkal jött haza. Én öt vagy hat férfi személyt láttam, akik a legtöbb esetben P. Gézánénál megfordultak. Az egyik férfiszemély, aki Dunavecsére valósi, az egy magas férfi volt, akinek a nevét megmondani nem tudom. P.-né ezzel a férfival még Dunavecsén is volt mulatni. Ez a magas férfi személy igen sok esetben felkereste P.

Gézánét, aki huzamosabb időt töltött nála, volt olyan eset is, amikor ez a férfi személy nála aludt, és reggel onnét ment dolgozni. A másik férfi személy egy alacsonyabb szőke fiatal ember volt, aki szintén több esetben volt P. Gézánéval. Ezt a férfiszemélyt állítólag Karcsinak hívják. A harmadik férfiszemély egy idősebb férfi volt, aki 60 év körüli volt, aki P. Gézánénál mindennapos volt. A férjem ezt a férfi személyt P. Gézáné lakásából az udvarra lökte ki, mert a lakásban nagyon hangoskodott, olyannyira, hogy a lakók nem tudtak aludni.

Hogy a többi férfiszemélyek hogyan néztek ki, vagy azokat hogyan hívják, azt megmondani nem tudom, mivel őket nem ismerem. Volt olyan eset is, hogy napon-ta 3-4 férfi személy is felkereste P. Gézánét. Hogy P. Gézáné közöszült-e ezekkel a férfi személyekkel, vagy nem, azt nem tudom. Azt sem tudom, hogy P. Gézáné kapott volna-e valamelyik férfi személytől pénzt.⁴² [...]

26.

1958. augusztus 11.

A Sztálinvárosi Rendőrkapitányság bűnügyi osztályán készült jegyzőkönyv R. Istvánné tanú kihallgatásáról

R. Istvánné (V. Erzsébet) Kállósemlyén⁴³, 1923. március 1-én született, férjezett, htb. Áll. lak.: Nyíregyháza, Szőlő u. [...]. Id. lak.: Sztálinváros, Radar 51/b. [...]

Előadom, hogy P. Gézáné radari lakost 1958 tavaszától ismerem, mivel velük szemben lakom és én innét tudom, hogy P. Gézáné milyen életet élt, mert a lakásom hátsó ablaka az ő lakása ajtajára néz.

Én mindössze három férfi személyt láttam, akik a legtöbb esetben P. Gézánénál megfordultak, ezek is nappal voltak nála. Az egyik férfi személy magas, barna, ritkafogú volt, aki tudomásom szerint gépkocsivezető, aki legtöbb esetben mindég gépkocsival jött oda nappal. Ez a férfi személy fél óra vagy egy óra hosszúig tartózkodott bent P. Gézánénál. Hogy a férfi személy miért volt P. Gézánénál, azt nem tudom. Még láttam azt is, hogy ez a férfi személy több esetben fát vágott P. Gézánénak. A másik férfi személy egy középmagas, piros arcú volt, aki szintén több esetben bement P. Gézánéhez. Hogy odabent mit csináltak, azt nem tudom. A har-

42 Az eredetiben a bekezdés mellé kézírással egy nagy kérdőjelet irtak.

43 Vajától kb. 30 km-re lévő Szabolcs-Szatmár megyei nagyközség.

madik férfi személy, aki igen sűrűn járt P. Gézáéhoz, akinek a fején sárgaszínű svájcisapka volt, ezt tudomásom szerint meg is verték a P.-né lakásában. Hogy mi-ből kifolyólag történt a veszekedés, azt megmondani nem tudom. Én ezenkívül több személyt nem láttam, hogy járt volna P. Gézáéhoz. Én ezt a három férfi személyt onnét láttam, hogy járt P. Gézáéhoz, mert mint már említettem is, hogy a lakásom ajtaja, illetve a szobám ablaka az ő lakása ajtajára néz, és amikor az ablakon kinéztem onnét láttam. [...]

27.

1958. augusztus 11.

**A Sztálinvárosi Rendőrkapitányság bűnügyi osztályán készült jegyzőkönyv
P. Géza tanú kihallgatásáról**

A tanú: P. Géza, Vaja, 1929. [...] -én született, nő, gépkocsivezető. Áll. lak.: Vaja, [...] Id. lak.: Bp., XI. ker., Hamzsabégi út [...]

Megértettem S. György rny. hdgy. elvtárs azon figyelmeztetését, hogy a feleségemre, P. Gézáéra nem vagyok köteles vallomást tenni, de én ettől eltekintve őszintén mindent el akarok mondani.

Előadom, hogy 1954. augusztus [...] -én megnősültem és azóta törvényes feleségem P. Gézáé. Én időközben Budapestre felkerültem dolgozni, a feleségem pedig a két kisgyerekekkel együtt Sztálinvárosban maradt. Hogy a feleségem milyen életet élt itt Sztálinvárosban, azt megmondani nem tudom, de én a fizetésemet a feleségemnek mindég hazaküldtem. Az én fizetésem 2000 Ft., ebből magamnak 3-400 forintot tartottam meg, a többit mindég hazaküldtem, amit 2 db csekkel tudok igazolni. A többi csekket nem tartottam meg, mivel nem gondoltam arra, hogy arra valamikor szükség lesz. Volt olyan eset is, amikor a feleségem személyesen feljött Budapestre, és akkor ő személyesen vette fel a fizetésemet, de volt olyan eset is, amikor a fizetésemet felvettem és nyomban át is adtam neki.

Azt határozottan kijelentem, hogy a feleségemnek nem volt szüksége arra, hogy ő férfiakkal ellenszolgáltatás ellenében közösüljön, mert mint említettem is, hogy én a fizetésemet hazaküldtem. Azt megmondani pontosan visszamenőleg, hogy mennyit küldtem a feleségemnek, nem tudom, de ő nélkülözésnek nem volt kitéve azáltal, hogy a két gyerek nevelésével és gondozásával egyáltalán ne törődjön, és hogy ebből kifolyólag kellett volna neki férfiakkal foglalkozni ellenszolgáltatás ellenében, hogy a két gyermeket fel tudja nevelni. [...]

28.

1958. augusztus 11.

**A Sztálinvárosi Rendőrkapitányság bűnügyi osztályán készült jegyzőkönyv
V. Károly tanú kihallgatásáról**

A tanú: V. Károly, Kecskemét, 1937. [...] -én született, nő, segédmunkás. Áll. lak.: Kecskemét, [...]. Id. lak.: Sztálinváros, Radar 32/2. [...]

Előadom, hogy P. Gézáné sztálinvárosi lakost 1957 tavaszától ismerem és én ő vele két esetben folytattam nemi viszonyt. P. Gézáné ezért tőlem semmiféle ellenszolgáltatást nem kért, én nem is adtam neki pénzt érte.

Az igaz, hogy én nála több esetben voltam, ahol elbeszélgettem vele és el is kártyáztam vele.

Továbbá elmondani kívánom, hogy P. Gézánéhoz én rajtam kívül még két férfi személy is járt, az egyik egy magas, barna férfi, a másik egy Gyurka nevezetű volt. Én ezt onnét tudom, mert amikor én P. Gézáné nál voltam a lakásban, velük összelátkoztam. Hogy P.-né ezzel a két férfi személlyel folytatott-e nemi viszonyt vagy nem, azt nem tudom. [...]

29.

1958.szeptember 9.

**Jegyzőkönyv az ifjúság elleni büntett miatt P. Gézáné ellen indított
bűnügyben a Sztálinvárosi Városi Bíróságon megtartott nyilvános
tárgyalásról**

Jelen vannak:

Dr. Á. Jakab a tanács elnöke.

Ny. Nándor és Cs. Dezső ülnökök.

G. Gáborné fogalmazó.

M. István ügyész.

vádlott: személyesen és érte Dr. L. Zoltán helyett Dr. G. István ü.j.⁴⁴ kirendelt védő

valamint az alábbi tanúk.

44 Ügyvédjelölt.

A tanácsvezető a tárgyalást a Bp. 1158 §. 1. bek. alapján az ügy rövid megjelölésével du. 13 órakor megnyitja, és megállapítja, hogy idézetek közül K. Sándorné⁴⁵ kézbesítési bizonyítványa nem érkezett vissza, és V. Károly⁴⁶ tanú a szabályszerű idézés ellenére nem jelent meg.

A tanúk az igazmondásra történő figyelmeztetés után a tárgyalás színhelyét elhagyják.

A tanácsvezető ezután a vádlottat a személyi adataira az alábbiakban hallgatja meg:

P. Gézáné [...] ⁴⁷

A vádat megértettem. Bűnösnek érzem magam.

Férjemmel 1954. augusztus [...] -én kötöttem házasságot. Sztálinvárosba 1955. augusztus [...] -én jöttünk lakni. Én ekkor a 29/2. Út Vasútépítő Vállalatnál dolgoztam, mint ételkiosztó. Férjem is ugyanezen vállalatnál dolgozott és jelenleg dolgozik is, mint gépkocsivezető. Ezen a munkahelyemen voltam 1957. augusztus 10-ig, ekkor a vállalatot otthagytam, mivel az Pécsre ment és én terhes voltam, és nem akartam a vállalattal elmenni. Megszültem a kisebbik gyermekemet, azután a férjem nem engedett dolgozni menni, hanem a háztartási munkát végeztem otthon.

Az egyik gyermekem, a nagyobbik Éva nevű 1955. november [...] -án született, a másik gyermekem, a Judit pedig 1957. július [...] -én. Férjem havonta 2300-2500 Ft-t adott haza. Ebből a pénzből a két kislányomat, az édesanyámat, magamat és a férjemet tartottam el.

A gyermekek nem voltak éhesek soha sem. Az igaz, hogy a védőnők figyelmeztettek arra, hogy a gyermekeket gondozzam, de én elhanyagoltam őket.

A tanácsvezető ezután ismerteti a bűnügyi iratoknál elfekvő „Csecsemő kisgyermek törzslapját” (gondozatlan, mocskos, tetűs stb.), melyre a vádlott megjegyzi:

Én mihamarabb észrevettem, hogy valamelyik gyermekem beteg, azonnal vittem az orvoshoz, az nem igaz, hogy a gyermek tetves lett volna, arra nem emlékszem, hogy mondtam volna a védőnőnek, hogy mi köze a gyermekeimhez, mert én vagyok az anyja.

45 P. Gézáné édesanyja.

46 Lásd. 28. sz. dokumentum.

47 Korábban már ismertett személyi adatok.

Naponta a gyermekeimnek kétszer főztem, általában krumplipaprikást vagy krumplifőzeléket, és levest, hetenként kétszer volt hús. Az italboltba minden reggel elmentem, amikor mentem a Közértbe vásárolni, akkor ittam meg fél decit, volt olyan eset, amikor nem csak reggel mentem el, hanem máskor is, amikor is a rendőrjárőr figyelmeztetett, hogy minek járok én koesmába, ez nem illik egy asszonyhoz. A barátnőm volt Á. Ferencné, akivel az italboltba jártam. Ezenkívül még hetenként kb. kétszer elmentem a Békébe, vagy a Kockába is szórakozni⁴⁸, ami szintén 50 Ft-ba került bele, egy-egy elmenetel. Ide is mindig Á. Ferencnével és férjével mentem el. Engem haza a szórakozó helyről nem kísért senki. Férjem kollégája, K. László volt nálam egy pár alkalommal, de erről a férjem is tudott. Férjemen kívül mással nemi kapcsolatot nem tartottam fenn. Azért lettek a gyerekek rosszul táplálva, mivel elmentem, illetve eljártam szórakozni, és a pénz erre kellett, a gyermekeknek nem jutott rendes enniivalóra. Éhezni azonban nem éheztek. Egyoldalúan tápláltam őket.

A gyermekek és az anyám azért volt tetves, mivel egy lány ott lakott nálam, aki tetves volt és attól kapták el. Én a tetveket tisztítottam, azonban nem tudtam teljesen kitisztítani.

A tanácsvezető ezután ismerteti az iratok között elfekvő orvosi véleményt, mire a vádlott megjegyzi:

Nem tudom, mire volt ez jó, amit csináltam. Nem tudom, miért nem gondoztam a gyermekeimet. A gyermek fejét sem mostam rendszeren, azért volt koszos.

Férjemmel nem olyan jól éltünk, mivel a férjem az első gyerek születés után barátnőt tartott és ezért állandóan ütött, azért bosszút akartam állni a férjemen, és ezért jártam el szórakozni, de férfiakkal nemi kapcsolatot nem tartottam fenn.

A tanácsvezető ismerteti a vádlott e vonatkozásban tett vallomását⁴⁹, melyre a vádlott kijelenti:

A nyomozás során nem úgy mondtam, mint ahogy a jegyzőkönyvben van, hanem úgy, ahogy most a bíróság előtt mondtam.

A lakásom egy szoba konyhából áll a Radarban, a nagyobbik gyermek velem aludt a nagy szobában, a kisgyerek meg a nagyanyjánál aludt a konyhában. Én a

⁴⁸ A Béke és a „Kocka” étterem belvárosi szórakozóhelyek voltak (mindkettő a Május 1. utcában).

⁴⁹ Lásd: 11. sz. dokumentum.

gyermeket a szobából nem küldtem ki, amikor a férfi vendégeim ott voltak. Az anyámat nem bántottam, és tőlem az édesanyám nem is félt.

Megtévedtem, eljártam szórakozni és nem törődtem semmivel, a gyerekeimmel sem. Szórakozni a barátnőim hívtak (H. Rózsa, B. Lászlóné és Á. Ferencné). A szórakozás után elég sűrűn voltam Á.-né lakásán. Arra nem emlékszem, hogy csendháborítás miatt a rendőrség vagy valaki figyelmeztetett volna.

A kislányom teste sebes volt. Ezt onnan szerezte, hogy a szűnyogcsípést elvakarta, és az sebesedett ki. Mikor kérdezték tőlem, hogy a gyereket miért nem viszem orvoshoz, azt feleltem nekik, hogy mi köze hozzá, majd meggyógyul. A gyerek sebét ultraseptil porral kentem be. Azért mérgekedtek el a gyerek sebei, mert a gyerekeknek gondját nem viseltem és így piszkos volt.

Férjem minden héten hazajárt, csak az utolsó négy héten nem jött haza, mivel elfoglaltsága volt neki. Férjem általában péntek este jött és hétfőn reggel ment vissza. Férjemmel vasárnaponként, vagy szombat este elmentem szórakozni.

A lakásra is vittem haza italt, amit azután Á.-néval és H. Rózsával fogyasztottunk el. A bort Á.-né kislánya hozta a kocsmából majdnem minden nap. A bort hol én fizettem, hol Á.-né. A bor ára 12.60 Ft volt. Vörös, kimért bor volt.

Ülnöki kérdésre előadja a vádlott: amikor spicces állapotban voltam, akkor sem kerültem férfiakkal közelebbi kapcsolatba.

Minden reggel fél decit ittam, ami 4 Ft-ba került, naponta a bor 20 Ft. Minden második nap a Békében 50 Ft-t költöttem el, ezért jutott csak paprikás krumplira. Férjem 2000 Ft-os fizetésén kívül máshonnan pénzhez nem jutottam.

Nagyon megbántam, hogy így cselekedtem. Az eljárást ellenem igazságosnak tartom, többet ilyen nem csinálok. Ha a férjem visszafogadna, akkor újra a gyermekeimet gondoznám.

A tanácsvezető ezután felmutatja a vádlott előtt a lakásáról készült fényképeket, melyre a vádlott megjegyzi:

Szennyes valóban volt és elég ritkán is mostam, azonban volt elég ruhám, hogy ezt meg tudjam csinálni. A gyerek alatt nem volt kukac, mint ahogy ezt a védőnő állította, legalábbis én ezt nem láttam.

A tanácsvezető felveszi a további bizonyítást, figyelmezteti a vádlottat a kérdészi és észrevételezési jogára.

Az egyenként beszóllított tanúk a törvényes figyelmeztetés után az alábbiakban nyilatkoznak.

P. Géza, 29 éves, vajai születésű és lakos, gépkocsivezető, érdekelt, a vádlott férje, a mentességi jogára való kioktatás után kijelenti, hogy vallomást kíván tenni:

1956. július 5-ig dolgoztam Sztálinvárosban. Ekkor a vállalat elment Pécsre és én vele mentem. Én minden héten haza jártam, azonban ha én nem tudtam haza menni, akkor a feleségem jött el hozzám. 1956. október 10-én Budapestre kerültem, minden héten hazajártam, innen is csak az utóbbi időben, elfoglaltságom miatt nem tudtam egy héten keresztül haza jönni. Pénteken vagy szombaton jöttem haza és hétfő reggel mentem vissza. A fizetésem rendszeren haza adtam, kb. 1600-1700 Ft-t. A gyermekeket és a lakást általában rendszeren találtam, én [nem] is láttam olyan nagyon piszkosnak a gyerekeket. Tetőt csak az anyósom hajában találtam, a gyermekek fejében nem láttam. Én ekkor szóltam is az anyósomnak, hogy tisztálkodjon. A feleségem énrám mosott mindég. Amikor otthon voltam, a feleségem nem járt el inni, szerintem a barátnője, Á. Ferencné vitte bele az ivásba. Én feleségemet 1957-ben figyelmeztettem, hogy Á.-néval való kapcsolatát szüntesse meg, de nem használt semmit. Feleségem egy ideig kapcsolatát meg is szakította, de nem sokáig, mert egy kis idő múlva már újra vele járt. Azt hallottam, hogy a feleségem a Békébe és a Kocka étterembe jár Á.-néval szórakozni, és a radari italboltba. Mikor én haza jöttem, akkor is elmentünk szórakozni. Á.-né és a férje velünk jött, egy alkalommal kb. 100 Ft-t költöttünk el. Mint már említettem, a feleségemnek adtam haza 1600-1700 Ft-t, 200-300-at magamnál tartottam. Havonta mindig 2000 Ft-on felül volt a havi keresetem.

Volt olyan eset is, amikor a feleségem megvertem. Míg együtt éltünk, addig közöttünk baj nem volt, amikor engem elhelyeztek, akkor már nézeteltérések voltak közöttünk és ez sokszor verekedéssé fajult. Én szóltam a feleségemnek, mikor haza jöttem, hogy mosson. Ő mosott is. Nekem szóltak a szomszédok, hogy a feleségem eljár szórakozni egy gépkocsivezetővel és egy idősebb emberrel.

A feleségem[et] hajlandó vagyok visszafogadni, és a gyermekekkel együtt egy új életet kezdeni.

Vádlott észrevétele: az öreg bácsi, akiről a férjem beszélt, az Á.-né férje volt, a gépkocsivezető meg a férjem barátja.

R. Istvánné (V. Erzsébet), 34 éves, koloselyéni [kállósemlyéni] születésű, nyíregyházi lakos, érdektelen tanú vallja:

1958 tavaszán ismerkedtem meg a vádlottal. Nézeteltérés közöttünk nem volt. Vádlottnak a férjét ismerem. Azt láttam, hogy három férfi jár a vádlotthoz. Egy gépkocsivezető, aki fát vágott neki, egy V. Károly nevű férfi, akit megverték a vádlott lakásán, de hogy ki verte meg és miért, azt megmondani nem tudom. A verekedést is csak reggel hallottam. Amikor a vádlottat megismertem, a vádlott a gyerekeket rendszeren gondozta, az utóbbi időben azonban el voltak hanyagolva.

Vádlott észrevétele: V. Károly[t] azért verték meg, mert egy éjszaka rám akarta törni az ajtót, mivel akkor be volt rúgva, én kiszaladtam és segítségért kiabáltam, jött is egy ember, aki azután megverte V. Károlyt. V. Károly többször volt a lakáson.

N. Mihályné (B. Katalin) 44 éves, paksi születésű, segédmunkás, előszállási lakos, vádlott haragosa előadja:

Vádlottal a letartóztatása előtt néhány nappal kerültem haragos viszonyba, mikor megállapították, hogy az anyja és a gyereke tetves. 1957 óta ismerem a vádlottat, mivel falszomszédok vagyunk. A nagyszobában a vádlott lakott a kisebbik gyermekkel együtt, a konyhában pedig nagymama a nagyobbik gyermekkel. A gyermekeket a nagyanyja gondozta, azonban az ennielőt a vádlott készítette el. A vádlott szórakozni járt Á.-néval együtt, napközben otthon volt. Vádlott fiatal emberekkel is foglalkozott, odajárt lakására G. György, V. Károly, V. István. Voltak ott mások is, azonban a nevét nem ismerem. Volt olyan eset, hogy 7-8 férfi váltotta a kilincset egymással. A falon keresztül hallottam, hogy mulatozások is voltak a vádlottnál.

Egy alkalommal a vádlott elment szórakozni. Én úgy ismerem, [a] „Jampi” Rózsiával és egy másik nővel a Kockába. Mikor jöttek haza, akkor jött velük egy férfi is, aki mikor beértek a lakásba, elkezdett kiabálni, hogy „szomszédok P.-nét kirabolták”. Erre én felébredtem, de mire a lakásból kiértem, már a holmikat B. László vissza is vitte, aki elvitte a holmikat.

Arról van tudomásom, hogy több férfi ott aludt a vádlottnál, így ott aludt G. György, V. Károly és a M. bácsi. A gyermekek sokat éheztek, volt eset, amikor a gyerekeknek én adtam enni.

Vádlott észrevétele: A tanú bosszúból beszél így. A tanú férje egy alkalommal be volt rúgva és az anyámon akart erőszakot elkövetni. Én ezt elmondtam másvalakinek, aki azután visszamondta a tanúnak és a tanú azóta haragszik rám. Az igaz, hogy szórakozni jártam Á.-néval és énekeltem is [a] lakáson.

B. Józsefné (H. Ilona) 29 éves, kisbajomi születésű, sztálinvárosi lakos, háztartásbeli, érdekelt, a vádlott haragosa előadja.

A vádlott és barátnője, Á.-né, minden nap eljártak szórakozni. A gyermekek piszkosak voltak, éhesek is voltak, és mikor elment a vádlott a férjét meglátogatni, akkor a gyermeket Á.-néra bízta. Többször láttam a vádlottat férfiakkal, de én nem

ismerem őket. Különböző férfiakat fogadott a vádlott. A lakására hozta a férfiakat a vádlott és volt olyan eset, amikor az Á.-né lakására vitte a vádlott a férfiakat.

Vádlott észrevétele: a tanú haragosom, ezért beszélt így. Az igaz, hogy a gyermekeket elhanyagoltam, és hogy Á.-nének köszönhetek mindent. Férfiak a lakásomra nem jártak.

B. Árpádné (Sz. Margit) 37 éves, budapesti születésű, sztálinvárosi lakos, forgalmi szolgálattevő, érdekelt, a vádlott haragosa, előadja:

A vádlottat én jelentettem fel, nem bírtam nézni, hogy mit csinál a két kisgyermekkel. Első ízben a tanácsnál egy évvel ezelőtt jelentettem fel és azóta vagyok a vádlottal haragos viszonyban. Egy alkalommal a vádlott el akart menni szórakozni, a nagyobbik kisgyerek sírva belekapaszkodott, hogy ne menjen, és a vádlott ekkor a gyermekbe belerúgott. A gyermeknek én sokat adtam enni, mivel sokszor kért is tőlem, hogy Gréti néni, adjon ennivalót. Egy ízben kalácsot adtam neki enni, és megkérdezte a gyermek, hogy az micsoda. Ezek szerint még a kalácsot sem ismerte. Több esetben előfordult, hogy a vádlott a férfiakat Á.-né lakására vitte.

Többször a férfiak összetévesztették az ajtómat a vádlott ajtajával, mivel vele szemben laktam. Egy ízben jött egy férfi és szólt, hogy Margitka, én vagyok az, aki magának 100 Ft-ot adott. Én kinyitottam az ajtómat, és a férfi felismerte, hogy nem vagyok azonos azzal a nővel, akinek a 100 Ft-ot adta. Én azonnal gondoltam, hogy a vádlottnak adta és a vádlott lakására is küldtem, hogy menjen csak oda. Megmutattam neki az ajtót is, hogy hol lakik.

Vádlott lakásán két alkalommal voltam. Láttam a lakásán a nagy piszkosságot, rendetlenséget és a sok szennyest is.

Vádlott észrevétele: a tanú haragosom. Az én gyermekem nem ismeri a tanút. Azt nem tudom, hogy miért kellett volna a férfiakat Á.-né lakásán fogadni, mikor nekem is van lakásom. Az igaz, hogy a gyermekek el voltak hanyagolva, de az nem felel meg a valóságnak, hogy a kalácsot nem ismerték volna. Az sem felel meg a valóságnak, hogy férfiakkal foglalkoztam volna.

Sz. Lajosné, 23 éves, baracskai születésű, védőnő, sztálinvárosi lakos, érdeklent tanú vallja:

Egy éve vagyok a Radarban védőnő. Havonta, minden hónapban egyszer kell a gyermekeket megnézni. A vádlott gyermekeit én havonta kétszer, háromszor meg-

néztem. Eleinte otthon találtam az anyjukat is, későbbi időben azonban már nem volt otthon. A gyermekeket a nagymama gondozta. Én szóltam is neki, hogy [ha] a gyermekek ilyen körülmények között maradnak, annak következményei lesznek, de nem szólt semmit sem. Egy ízben a vádlottnak is szóltam, az azonban akkor kiment a másik szobába és azt mondta, hogy ez magánügy. A gyerek bőre csúnya volt, és többször tisztába is tettem, amikor ott voltam és láttam, hogy piszokban fekszik. A ruha, amibe tisztába tettem, az is kétes tisztaságú volt. Egy alkalommal, amikor tisztába tettem, akkor tetűt találtam a gyermek fején. Ezt azonnal jelentettem a szűrőállomáson, és fertőtlenítették is.

Vádlottnak észrevétele: nem tudom megmondani, hogy miért nem hallgattam a védőnőre.

B. Gyuláné (Sz. Sarolta) 23 éves, gyulai születésű, sztálinvárosi lakos, adminisztrátor, érdektelen tanú, vallja:

1956-ban mentünk a Radarba lakni és akkor ismertem meg a vádlottat. Én a 26-os Vállalatnál⁵⁰ dolgozom, és az Übétől⁵¹ több ízben kinn jártam a vádlott lakásán ellenőrizni a tisztaságot. Az utolsó alkalommal a gyermeknek az ágya le volt szakadva és a gyermek lába be volt szorulva. Én a gyermeknek segíteni akartam, és felvettem a gyermeket. Amikor felvettem a gyermeket, akkor láttam, hogy a gyermek ágya tele volt fehér, pici kukacokkal. A vádlott édesanyjának azonnal szóltam, hogy nézze meg, hogy mi van a gyermek alatt. Vádlott akkor a kisszobában volt.

A gyermekek nem úgy néztek ki, mint akik jól vannak táplálva. A nagyobb gyermek egy ízben mondta is, amikor ott voltam, hogy elmegy ennivalót kérni. A gyermekek ruhája is koszos volt. A gyermek arca is sebes volt, szóltam is a vádlottnak, de az nem szólt semmire sem. A kis szoba az elég rendes volt. A nagyszobának egy része el volt egy függönnyel rekesztve és a szennyes ruhák is ott voltak tárolva. Ezenkívül oda volt még öntve a krumpli, zöldség és más ennivaló. Ezekről a szoba levegője rossz volt.

Vádlott észrevétele: a gyerek ágya nem volt leszakadva, a kukacokat én nem láttam.

50 26-os Építőipari Vállalat.

51 Üzemi Bizottság (ÜB).

A tanács vezető ezután ismerteti a bűnügyi iratokat: őrizetbe vételi utasítás, környezettanulmány, orvosi igazolások, Éva és Judit nevű gyermekek törzslapja, a lakásról készített fényképek, feladóvények, vagyoni bizonyítvány.

A bizonyítás tárgyában a felek indítványt nem tettek, ezért a bizonyítási eljárást a tanácsvezető befejezettnek nyilvánítja s felkéri a feleket perbeszédeik megtartására.

Ügyész: a vádat a vádirattal egyezően tartja fenn, indítványozza hosszabb tartamú végrehajtható börtönbüntetés kiszabását.

Védő: enyhe ítéletet kérek.

Vádlott: ígérem, hogy férjemmel együtt olyan asszony leszek, mint azelőtt voltam.

Ezután a bíróság zárt tanácskozásban meghozta, tanácsvezető nyilvánosan kihirdette a külön íven megszóvegezett ítéletet.

Az ítélet kihirdetése után a feltett kérdésre:

Ügyész: fellebbezést jelent be súlyosbítás végett. Egyben indítványozza a vádlott előzetes letartóztatásának meghosszabbítását, mivel a bűnisméltés veszélye fenn áll.

Védő: Fellebbezést jelent be enyhítésért, kéri az ítélet kikézbésítését. Kéri a vádlott szabadlábra helyezését a Bp. 104. §.-ára figyelemmel.

Vádlott: fellebbezést jelent be enyhítés végett.

Bíróság meghozza a következő végzést.

A bíróság a bejelentett fellebbezést tudomásul veszi, elrendeli a védő részére az ítélet kikézbésítését, majd ezt követően az összes iratokat a megyei bíróságra felterjeszteni rendeli. Egyben a vádlott előzetes letartóztatását a másodfokú határozatig fenntartja, mert a bűnisméltés veszélye fennáll.

Ügyész: tudomásul.

Védő: fellebbezést jelent be az előzetes letartóztatás meghosszabbítása miatt.

Vádlott: csatlakozom a védőmhöz.

[...]

Elnök a tárgyalást berekeszti 16,15 órakor azzal, hogy az ügyben 20 forint költség a költségjegyzék első tétele alatt nyert bejegyzést.

Dr. Á. Jakab a tanács elnöke

G. Gáborné fogalmazó

30.

1958. szeptember 9.

A Sztálinvárosi Városi Bíróság ítélete P. Gézané ügyében

A sztálinvárosi városi bíróság Sztálinvárosban az 1958. szeptember 9-én megtartott nyilvános tárgyalás alapján meghozta a következő ítéletet:

P. Gézané [...] ⁵² *bűnös* ifjúság elleni büntetben.

A bíróság ezért P. Gézané vádlottat főbüntetésként 1 (egy) évi börtönbüntetésre, mellékbüntetésként 2 (kettő) évre a szülői felügyelettel járó jogok gyakorlásától való eltiltásra ítéli.

A bíróság a vádlott által 1958. július 8-tól előzetes letartóztatásban eltöltött teljes egészében beszámítja.

Kötelezi a bíróság a vádlottat a felmerült bűnügyi költségek (40 forint) viselésére.

Indoklás:

A bíróság a vádlott nyilatkozata, a kihallgatott tanúk vallomása, valamint az ismertetett iratok alapján a következőket állapította meg:

Vádlott 1954. augusztus [...] -én kötött házasságot. 1955. augusztus [...] -én kötöttek Sztálinvárosba a férjével együtt. Szállásra kerültek, s a 29/2. Vállalatnál dolgoztak. 1955. november [...] -án szülte meg vádlott Éva nevű gyermekét. 1956. július 5-én vádlott férje a vállalat levonulása miatt elment más helyre dolgozni, de a család itt maradt. Vádlott ekkor tovább dolgozott, s 1957. július [...] -én szülte meg Judit nevű gyermekét. A munkaviszonya 1957. augusztus második felében megszűnt. Ettől kezdve vádlott férje havonta hazaadott mintegy 2000 forintot. Ebből kellett vádlottnak a háztartást vezetni, s a két gyermekének, anyjának, valamint a saját élelmezését és szükségleteit biztosítani. Vádlott férje általában hetenként járt

52 Korábban már ismertetett személyi adatok.

haza. Ekkor a Radarban két helyiségben laktak, amiből a nagyobbik volt a konyha. Itt lakott a nagymama az egyik gyermekkel, míg a kisebbik, de rendesebb szobában a vádlott a másik gyermekkel. A konyhának használt helyiség egy része el volt függönyözve, amit a vádlott arra használt, hogy a szennyest ide dobálta, valamint az összes hulladékot, amitől a konyhának igen átható, bűzös szaga lett.

Amikor a vádlott férje elkerült sztálinvárosi munkahelyéről, csak hetenként járt haza, felesége, a vádlott rossz társaságba keveredett. Legjobb barátnője Á.-né lett, akitől férje is óvta. Férjét figyelmeztették, hogy nem kifogástalan a felesége magatartása, ami miatt a békesség megromlott a házaspár között, és vádlottat a férje több esetben megverte és Á.-néől eltiltotta.

1957-ben annyira nem törődött vádlott a családjával, hogy a szomszédok bejelentést tettek ellene, mert a gyermekeket elhanyagolja, s az erkölcsi magatartása is kifogás alá esik, ami miatt megharagudott B.-né tanúra is. Ezen 1957-es figyelmeztetések nem vezettek eredményre. Vádlott nem változtatott a magatartásán. A gyermekek részére nem főzött rendszeresen, ami miatt azok a gyermekek „elmentek ennivalót keresni” (B.-né vallomása). Nem mosott, takarított és gondozta a gyermekeket, ami miatt tetűt kaptak (Sz.-né tanú), s az egész lakást fertőtleníteni kellett, a kisebbik gyermek ágyában fehér kukacokat talált az ellenőrzés (B.-né vallomása), a gyermek a kalácsot nem ismerte (B.-né tanú), amikor az idősebbik gyermek az anyjába, vádlottba kapaszkodott, hogy ne menjen el szórakozni, az anyja, a vádlott a gyermekbe rúgott (B.-né tanú). De ugyanakkor minden reggel a bevásárlása alkalmával megitta a maga féldecijét. Férfi vendégeket fogadott, s elment velük szórakozni. Sőt, a férfiak össze is veszték a lakásán (R.-né, N.-né, B.-né tanúk). A gyermekek gondozását vádlott a 60 év feletti anyjára bízta, aki magatehetetlen, mert nem hall rendszeresen, s alig lát. Maga is tetves lett, éppen úgy, mint a nagyobbik gyermek. Mindezek vezettek oda, hogy vádlott gyermekeit, akiket az utca nevelt, és senki nem gondozott, állami gondozásba vették, mert a sorozatos figyelmeztetésekre a vádlott azt válaszolta, hogy a gyermekek gondozása és nevelése az ő magánügye. Az állami gondozásba vételkor az orvosi megállapítás szerint a gyermekek elhanyagoltak, fejletlenek, gondozatlanok, rosszul tápláltak, ami miatt ideiglenesen el kellett őket különíteni.

Vádlottnak az a magatartása, hogy a gyermekek élelmezését, tisztán tartását, nevelését nem biztosította, hanem e helyett férfiakkal foglalkozott, és a gyermekek rosszul fejlődtek, éheztek és elhagyottak voltak, ezzel a BHÖ. 322. pontjában foglalt ifjúság elleni büntetést valósította meg.

Vádlott a cselekmény elkövetését lényegében beismerte. Bűnösnek is érezte magát abban, hogy gyermekek nevelését és gondozását elmulasztotta, de tagadta azt, hogy férfiakkal közelebbi kapcsolatot épített volna ki. Ennek a tagadásnak ellent

mond, hogy a rendőrjárőr figyelmeztette arra, hogy előző életmódjával hagyjon fel, a lakók látták, hogy idegen férfiak keresték fel a lakásán. Nyilván nem azért, mert a vádlotthoz semmi közük nem volt. Tagadta azt is, hogy a gyermek ágyában kukacok lettek volna. Ezzel szemben B.-né tanú érdektelen, mert neki semmiféle érdeke és előnye nincs abból, hogy megfigyeléseit a tapasztalatai alapján közölje. Így a tanú vallomását fogadta el a bíróság a vádlotti érdekelt tagadással szemben. Eleinte azt is tagadta a vádlott, hogy a gyermekek éheztek volna. Ezt állították a vádlott szerint haragos tanúk. De ezen tanúvallomásokat alátámasztotta az állami gondozásba vételi orvosi megállapítás. Ezért a bíróság a tanúk vallomását fogadta el.

A bíróság a büntetés kiszabásánál elsősorban abból indult ki, hogy Sztálinvárosban, főleg a szálláshelyeken lakók között igen sok olyan szülő van, aki a gyermeke tartását, gondozását nem biztosítja, s ezért a gyermekek bűnözőkké válnak. A sztálinvárosi fiatalok bűnügyekben az állapítható meg, hogy a szülők voltak elsősorban az okai annak, hogy a gyermekeik bűncselekményeket követtek el. Mindezek mellett a bíróság a vádlott esetében enyhítő körülményként értékelte a büntetlen előéletét és családos állapotát. A vádlott személyi állapota és a cselekmény súlya alapján [a bíróság] szükségesnek látta a rendelkező részben meghatározott végrehajtandó börtönbüntetés kiszabását.

A bíróság a Btá.⁵³ 40. §. (3) bekezdése alapján 2 éves időtartamra a szülői felügyelettel járó jogok gyakorlásától is eltiltotta, mert a tárgyaláson beigazolódott tényekből azt a következtetést vonta le, hogy vádlott nem alkalmas egy huzamosabb időn keresztül arra, hogy a saját gyermekeit nevelje, mert olyan erkölcsi fogyatékoságokkal rendelkezik a vádlott, hogy nála a gyermekek nevelése megfelelő módon biztosítva nincs.

[...] ⁵⁴

31.

Király Pál: „Ifjúság elleni büntett miatt egy évre ítélték P. Gézanét” című cikke a Sztálinvárosi Hírlap 1958. szeptember 12-i számában

Egy asszony állt az elmúlt napok egyikén a bíróság előtt. Ez az asszony két gyermek anyja, most töltötte be a 24-ik életévét. A városi ügyészség ifjúság elleni bűntettel vádolja, olyan bűncselekménnyel, amelyet saját kicsi gyermekeivel szemben követett el.

53 Btá: 1950. évi II. törvény. A büntető törvénykönyv általános részéről.

54 A Székesfehérvári Megyei Bíróság a fellebbezéseket elutasította.

A tárgyalótermet zsúfolásig megtöltötték a radari asszonyok. Legtöbbje személyesen ismerte P. Gézánét, tudott vagy hallott életmódjáról, a gyermekek és az asszony öreg anyjának mostoha sorsáról, amely a lakótelepen egyébként is szóbeszéd tárgya volt. Persze a tárgyalóterem közönsége között akadt olyan is, akit ennek a szomorú ügynek a tárgyaláson feltáruuló szennyes részletei csábítottak ide. Akadtak olyan asszonyok, akik gyermekeikkel vonultak fel a tárgyalásra, mert nem akarták a radari „szenzáció” egyetlen részletét sem elmulasztani. Ezeket az asszonyokat a gyermekekkel együtt a tárgyalásvezető eltávolította a tárgyalóteremből.

A vádlott, aki két hónap óta letartóztatásban van, ott ül a rendőrnő mellett a vádlottak padján. Arcát fürkészsem, amely sok konokságot árul el. Sötétbarna haját simán hátrafésülve viseli, kék ruhájában az egyszerű nő benyomását kelti. Csupán a drapp színű túsarkú cipő vált ki kissé éles kontrasztot a szemlélődőben.

P. Gézáné parasztszülők gyermeke. Apja a felszabadulás előtt gazdasági cseléd volt. Az asszony négy általános osztállyal befejezte iskoláit. Egy darabig otthon dolgozott, majd az építőiparban helyezkedett el. 1954-ben házasságot kötött P. Géza gépkocsivezetővel és 1955-ben Sztálinvárosba költöztek. Itt is az építőknél dolgozott egy ideig, majd 1956-ban kilépett a vállalattól. A Radarban laktak egy szoba-konyhás lakásban. Itt lakott a családdal P.-né 68 éves anyja is, aki rosszul hall és rosszul lát. A házasságból két kislányka született. P.-né az első gyermekét még rendszeresen nevelte és gondozta, de a második gyermek megszületése után szinte lépésről lépésre csúszott le a lejtőn. Férjét Budapestre helyezték, és ez a körülmény még inkább elősegítette a rossz társaságba keveredett asszony zuillását.

A tárgyaláson P.-né megpróbálta férje áthelyezésével menteni és indokolni életmódját, de mint kiderült, ez az indoklás nem volt elfogadható. A férj, akit tanúként hallgattak ki, vallotta, hogy majd minden héten, sőt kéthetenként már pénteken hazajárt. Az is kiderült, hogy átlag havonta 2000 forintot adott haza családjának. Ez a pénz azonban az asszony kezei között szétfolyt, gyermekeit, anyját éhezette, míg ő maga idejének legnagyobb részét italboltokban, szórakozóhelyeken, férfiak társaságában töltötte. Az ügyészi vádirat megállapítja: többször előfordult, hogy a nagyobbik leányka hideg időben is majd teljesen meztelenül, éhesen a telepen kóborgott.

A rendőrségi nyomozati iratok, a jegyzőkönyvbe foglalt tanúvallomások azonban teljes képet adnak arról az életről, amelyet P.-né folytatott. Napjait rendszerint azzal kezdte, hogy reggel elment az italboltba és féldeci pálinkát ivott. Az italozás később már olyan méreteket öltött, hogy nemcsak a szomszédok figyeltek fel erre, hanem az ellenőrző körutat járó rendőrjárőr is. Nem is egyszer figyelmeztette a járőr vezetője P.-nét, akit különböző időpontokban férfiak társaságában italboltokban talált, hogy hagyja abba életmódját és ne látogassa az italozó helyiségeket. Ez a figyelmeztetés azonban az asszonynál süket fülekre talált, és éppen úgy nem hasz-

nált, mint az egészségügyi védőnők figyelmeztetése. A védőnők és az egészségügyi ellenőrök több ízben a két kislányt testileg teljesen leromlott állapotban, megtetvesedve találták, sőt, az egyik egészségügyi védőnő ellenőrzése során, amikor a kisebbik lánykát fekvőhelyéről felemelte, kukacokat talált a gyermek testén. Ezeket a tanúvallomásokat megerősíti az orvosi jelentés is, amely azt mondja, hogy a kis Éva és Judit rosszul táplált, piszkos, férges állapotban került az állami gondozó intézetbe, úgy, hogy a gyermekeket elkülönítőbe kellett elhelyezni. De nemcsak a gyermekeket találták ilyen állapotban, hanem P.-né idős anyját is.

Amikor az illetékes hatósági szervek a bejelentések alapján megindították az eljárást, és P.-né lakásán helyszíni szemlét tartottak, megdöbbentő felfedezéseket tettek. A szoba, ahol az asszony lakott, viszonylag rendben volt, a konyhában azonban kétségbeejtő állapotok uralkodtak. A hetek óta összegyűlt szennyes ruha, étel- és zöldségmaradékkal és más szeméttel keveredve bűzölgött az egyik sarokban. A priccsek, amelyek fekvőhelyüül szolgáltak, piszkos és beszennyeződött rongydarabokkal voltak borítva. Általában ebben a helyiségben olyan atmoszféra uralkodott, amelyet a bizottság legedzettebb tagjai sem bírtak sokáig. Fényképeket készítettek erről a konyháról, amely P.-né bűnös életmódjának legsúlyosabb bizonyítékát képezi.

A lefolytatott bizonyítási eljárás a legkisebb kételyt sem hagyta meg a tekintetben, hogy ez az asszony teljes mértékben kimerítette az ügyvédi vádiratban felhozott bűncselekmény ismérveit. Az ügyész kemény szavakkal ostorozta P. Gézáné magatartását és gyermekeivel szemben elkövetett bűnét. Kiemelte, hogy a becsületes dolgozók elítélik az ilyen anyát, az ilyen asszonyt, aki megtagadta azokat az erkölcsi kötelezettségeket, amelyeket egy anyának teljesíteni kell. Az a törvény, amelynek alapján most P.-né ellen vádat emeltek, régi törvény. A régi társadalom nem vette figyelembe az ebben foglalt rendelkezéseket. A szocialista társadalomnak, a szocialista törvénykezésnek azonban az a kötelessége, hogy ezt a törvényt maradéktalanul érvényesítse. A szocialista társadalomnak feladata örködni a gyermekek felett, ezért végrehajtható börtönbüntetés kiszabását kérte a bíróságtól.

A Városi Bíróság ezután tanácskozássra vonult vissza, majd ítéletet hirdetett. P. Gézánét a büntetőtörvénykönyv 322. §-ba ütköző ifjúság elleni büntett elkövetésében bűnösnek mondta ki, és ezért egy évi börtönbüntetésre ítélte főbüntetésként, mellékbüntetésként pedig az ítélet végrehajtása után két évre eltiltja a szülői felügyelet gyakorlásától.

A bíróság az ítélet indoklásában kimondotta, hogy P.-né gyermekeivel szemben súlyos bünt követt el, amely az eljárás során igazolást nyert, és ennek alapján a börtönbüntetést indokoltnak látja. Indokoltnak látja továbbá azt is, hogy az asszony a börtönbüntetés kitöltése után ne kapja vissza gyermekeit addig, amíg be nem bizonyítja, hogy őket becsületesen kívánja nevelni.